

1891-01

Jak mistr Tůma opět víry nabyl a socialismu se odřekl.

Brynych Edvard Jan Nepomucký, 1890, 1891
R01c01

Hovor o Husovi na železnici.

Brynych Edvard Jan Nepomucký, 1890, 1891, 1898
R01c02

Svoboda svědomí.

Brynych Edvard Jan Nepomucký 1890, 1891, 1903
R01c03

Dva mladí žižkovci.

Brynych Edvard Jan Nepomucký, 1890, 1891
R01c04

Po ovoci jejich poznáte je.

Brynych Edvard Jan Nepomucký, 1891
R01c05

+ **Bílá Hora ve světle pravdy.**

Brynych Edvard Jan Nepomucký, 1891

R01c06

+ (Za Husem, anebo sv. Václavem!

1889

R01?c05 a 06)

+ **Tolerance.**

Brynych Edvard Jan Nepomucký, 1891

R01c07

+ **Jesuité.**

Brynych Edvard Jan Nepomucký, 1891

R01c08

+ **Materialista.**

Brynych Edvard Jan Nepomucký, 1891

R01c09

+ **Emancipace.**

Brynych Edvard Jan Nepomucký, red., 1891

R01c10

+ **Pana Františka Jozefa Musila (jak se domníváme, kandidáta ev. ref. kazatelství) slovo všem upřímným Čechům na uvážení.**

Brynych Edvard Jan Nepomucký, 1891

R01c11

+ (Slova pravdy XI. páně Brynychovy ve světle evangelických předsudků podává v odpověď František Jozef Musil.

Musil František Jozef, 1891)

+ **První Máj.**

Jiroušek Tomáš Josef, 1891

R01c12

+ **Pokrok.**

Vaněček František Xaver, 1891

R01c13

+ **„Zář“ a „blboviny“.**

Pšenička Jaroslav, 1891

R01c14

+ **Kořalka.**

Vaněček František Xaver, 1891

R01c15

+ **Národní církev.**

Brynych Edvard Jan Nepomucký, 1891

R01c16

+ **Škola.**

Brynych Edvard Jan Nepomucký, 1891

R01c17 a 18

Slova pravdy.

Laciné čtení časové.

Vydává Edvard Brynych

I.

Jak mistr Tůma opět ~~vřvy nabyd~~
a socialismu se odřekl.

Napsal **Edvard Brynych.**

Čistý výnos věnován Jednotě Katol. Tovar

Druhé vydání.

V Praze 1891.

Tisk Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V. Kotrba).

Nákladem vlastním.

Jednoho odpoledne kolem svatého Václava roku 1888 přijel z Ameriky do rodného městečka svého, do Štitar, pan Tůma. Jako truhlářský vyučenec odjel, a nyní, když oba rodiče jeho zemřeli, navrátil se, aby ujal se dědictví po nich pozůstalého, domku s několika korečky pole. Přivezl si mladou manželku, malou dcerušku a prý něco peněz. Brzy chopil se malého toho hospodářství, koupil si kravku a prasátko, a vedle toho provozoval řemeslo své. A umí řemeslo své výborně; i z B města to, v němž je okresní hejtmanství a gymnasium, objednávají si u něho práci, takže musel dělníky ku pomoci si přibrati. Domek svůj rodný si hezky přestavěl, kolem založil pěknou zahrádku; zkrátka vše ukazuje, že tu bydlí šťastná a spokojená řemeslnická rodina. Žena Tůmova toho taky nezapírá; říkává : Chvála Bohu máme více než potřebujeme; jsme zdraví, dítě máme hodné; a což bych ještě chtěla. Jinak však smýšlí její muž. On vidí, že jsou na náměstí »domaři«, kteří mají až sedmdesát korců polí, je tu hrabě, má kolem do kola polí, že jich nelze ani přehlédnout — a to by nemělo být. A čím to je, že žena Tůmova je spokojena a šťastna, a on nespokojen? Ona je výborná katolička, a on se víry té odřekl — a je socialista. — Není sice takovým socialistou, aby chtěl zabíjeti, páliť a drancovati, ale chce, aby se lidu dala všechna moc;

ten by si pak udělal takové zákony, že by všechny statky byly obecné, a z nich by se pak každému udílelo podle jeho práce a zásluhy. Takovým tedy socialistou je Tůma; a domnívá se, že se tyto zásady jeho provéstí dají, jen až lidstvo přestane věřiti v Boha. Náboženství, které praví, že se nikomu nemá bráti, co jeho jest, tomu prý brání. Z té příčiny nechodí Tůma do kostela a nemodlí se; na místo evangelia má socialistické noviny a spisy. Ale když přijel domů a zašel na hrob své milé matičky, zaslzel, jakoby vyšší mocí pužen smekl klobouk a stál skloněn nad hrobem. Přišla mu na mysl jeho dětská léta, a to obzvláště v tu chvíli, když manželka jeho pravila k osmi-leté dcerušce své: Aninko vidíš, tuhle uložili ti babičku; udělej křížek na hrobě a pomodlíme se za její dušičku, aby ji Pán Bůh vzal k sobě do nebe. Hlasitě začala říkati Otče náš, a Tůma vydržel se smeknutým kloboukem přes celou modlitbu svého dítěte v hlubokém dojmu a nevěda — modlil se v duchu s ním. Bylať jeho matička křesťanka výborná, milovala svého syna a on miloval ji. Bohužel otec dovolil mu odchod do Ameriky, kdež syn zapomněl na to, čemu ho učila matička — avšak, jak vidíme, něco z toho uvázlo přece ještě v srdci Tůmově.

Výjev ten na hřbitově viděl pan kaplan; a učinil si o Tůmovi úsudek ten, že vlastně při své nevěře uvnitř šťasten není. — Kdysi v neděli odpoledne sešel se s ním na procházce v poli. Tůma nemohl mu již uniknouti, ale umínil si, že

kněze nepozdraví. Za to pozdravil ho mladý kněz a podal mu ruku. Tůma byl v rozpacích velikých. Pan kaplan však ne, ten pravil :

»Pozdrav Bůh, pane Tůmo. Již dávno jsem chtěl Vás poznati. Manželku Vaši znám, je to výborná, hodná žena — a myslím, že je šťastná.«

»Hodná je« — odvětil Tůma — »a říká, že je šťastná, jen něco jí kalí její štěstí«.

»A co to jest?« — tázal se kněz.

»Že má muže neznaboha a socialistu« — řekl otevřeně Tůma.

»Ale jen jestli muž její je šťasten a spokojen uvnitř bez Boha« — řekl kněz.

Tůma se odmlčel. Po malé přestávce řekl pan kaplan :

»Pane mistře ! Takový rozumný muž, jako Vy, jak jen může nevěřiti v Boha«.

»Vy, velebný pane, jste studovaný pán, možná; že Vy mne v tom ohledu poučíte« — řekl s přidechem posměchu Tůma.

»Tak to tedy zkusme hned.«

»Prosím«.

»Pane Tůmo, přijel jste z Ameriky, není-li pravda?«

»Ano«.

»Jen dvě věci jsou možné. Budto jste se k nám dostal po vodě, anebo po suché zemi.«

»Po zemi nelze se sem dostat, jen po vodě je to možno« — odvětil Tůma. »Ale kterak to patří do našeho hovoru?«

»Vy jste tedy po zemi do Evropy nepřišel, muselo se to státi nutně jinak. A nyní tážu se, jak přišel první člověk na ten svět? Učenci povídají, že byla země naše původně ohnivá koule, jako až posud u vnitru svém jest. Z ohně však nemohl vyjít člověk; — proč?«

»Protože v ohni nemůže býti živ.«

»Dobrá. Z ohně tedy nevyšel. Musel by tedy vyjít jen ze země. Ale ani v zemi, anebo, kdyby byla země vodou, nemůže vyjít živý člověk. V zemi ani ve vodě nemůže žít!«

»To je pravda« — řekl Tůma.

»A tak, kde se tu přece vzal? ze země nemohl přijít, musel tedy povstati jinak. — Myslím, že připustíte, že bylo někoho třeba, kdoby z těch látek, jaké na zemi jsou, tělo lidské utvořil a oživil.

»Inu, ano« — řekl Tůma.

»A ten někdo musí býti především bytost, která m y s l í, která má rozum, a velikou moudrost a moc. A bytost ta jmenuje se Bůh. — Co nyní říkáte, pane mistře?«

»Ten Váš důkaz, velebníčku, mne překvapil, přišel příliš brzy, příliš rychle.«

»Tak o něm přemýšlejte, dej Bůh dobrou noc.«

Několik dní na to navštívil pan kaplan pana mistra Tůmu chtěje si poříditi skříň na knihy. Když věc ta byla ujednána, vyprovázal pan mistr velebného pána z dílny do síně, a ze světnice vyšla manželka Tůmová; líbajíc ruku velebnému pánovi řekla: »Velebný Pane! Račte-li pak vědět, co je u nás nového?«

»Nevím, paní Tůmová.«

»Můj muž povídal mi, že už skoro zase v Boha věří, že prý jste ho znamenitě poučil.«

»Skoro?« — řekl kněz; »proč ne na celo, pevně?«

»Není prý na světě spravedlnosti.«

Po těch slovech dle vybídnutí páně kaplanova vešli pan mistr a pan páter do pokojíka, aby si o té věci pohovořili.

»Tak vy chcete, pane mistře, spravedlnost? To je zajisté slušná věc. Ale musím Vám říci, že ji hledáte tam, kde o ní není ani pojmu.«

»Jak to?« — tázal se Tůma.

»Chcete mítí spravedlnost, ale o Bohu nechcete ani slyšeti. Tudíž by musela spravedlnost plynouti z přírody. Ale právě v přírodě není spravedlnosti, tam panuje jen zásada: Silnější přemáhá a drtí slabšího. Ku př. velká voda unáší cizí majetek, ničí domy i topí lidi; člověk zabijí vola a pojídá ho; ale člověka pojídá zase tygr nebo lev; stroj trhá údy dělníkům atd. atd. To není spravedlnost, není li pravda? To je násilí, bezohledné násilí; ale pozor — je to zákon přírody, — ta nezná žádné spravedlnosti. Tam jí není; příroda toho pojmu nemá, ta Vám ho nemohla dáti do duše. A přece ho v duši máte? Musí přece od někoho pocházeti? A ten někdo jest bytost vyšší než příroda, bytost duchová, Bůh.«

»Inu, velebný pane, rozum můj zase přijímá tento důkaz; není jinak možno; ale srdce mne táhne přece k socialistům, kteří ukazují na to, jak nespravedlivě rozděleny jsou statky vezdejší.«

»To vám tedy překáží? Vídíte, člověka tiše bez vášně uvažujícího právě naopak to ve víře v Boha a nesmrtelnost duše utvrzuje.«

»To je ovšem naopak, než já o tom smýšlím; ale rád bych věděl, jak to ve víře utvrzuje?«

»Zde na zemi nevede se všem stejně, ani zlým vždy zle a dobrým vždy dobře. A přece máme v duši své mocné vědomí, že se má díti vše dle spravedlnosti, což ale od přírody nepochází. Jak to tedy, že vyšší bytost dala nám do duše pojem spravedlnosti čili tu zásadu, že se má zlým vésti zle a dobrým dobře, a přece by sama dle toho nejednala? — Toho nelze mysliti. Bůh dle toho jedná a jednati bude. Povím vám příklad. Byl otec, měl více synů a dcer. Všickni rozličným způsobem pracovali, jedni studovali, druzí pracovali doma. Povstala nespokojenost mezi nimi; někteří vyčítali 'otci, že nestejně dává dětem ze statku rodinného; otec však své jednání nezměnil; nestejně je podílel opět. Když pak všickni dospěli, svolal je a promluvil k nim takto: Mysleli jste si, proč nestejně udílím ze statku rodinného a někteří vinili mne z nespravedlnosti; slyšte proč jsem tak činil a co nyní učiním: Nejlépe se měl Josef, a hle právě on mne nejméně ctil a žil prostopázně, sem a tam však přece něco dobrého učinil; co dostal, má — nyní vylučuji ho z rodiny naší a z podílu na statku. Jan, Václav dostali málo, je to pravda; měli však přece, čeho potřebovali; chtěl jsem jim nyní dáti velký podíl na statku, ale hle, prokleli mne otce svého proto,

že nemají tolik, jako Josef, odřekli se mne — nuže ani já se k nim neznám; nejméně ze všech měl Antonín, pracoval v domě mém, jako dělník jen za stravu a skrovný oděv, ale ctil mne přece a miloval; obstál ve zkoušce, které jsem vás podrobil, statek rodinný odevzdám jemu. — To je moje podobenství, pane mistře, co mu říkáte? Já myslím, že otec jednal spravedlivě. Hleďte, tak jedná a jednati bude Otec nebeský; jen malé strpení. Spolu z toho však vidíte, že rozumný člověk musí věřit v budoucí život, čili v nesmrtelnost duše, aby, když se to neděje nyní zde v době zkoušky, ukázala se spravedlnost tam. S Bohem! Přemýšlejte o tom zase.«

Uplynulo opět několik dní. Skříň na knihy byla hotova. Pan páter byl spokojen jak s prací, tak i s mírnou cenou a zaplatil hotovými. — Na konec tázal se mistra Tůmy :

»Zdaliž pak jste přemýšlel o našem posledním hovoru?«

»Přemýšlel. Vidím, že jest Bůh; bez něho nemohl povstati člověk; od vyšší bytosti máme v duši pojem spravedlnosti. Ono podobenství mne znamenitě pomohlo. Vlastně, abych se přiznal, pomáhala mi při tom žena, vyčítajíc mi, že jsem tím Janem nebo Václavem v podobenství.«

»To je štěstí, pane mistře. Vidíte, od té chvíle si vás vážím více. Vy přece užíváte zdravého rozumu; ale jsou lidé, kteří následují slepě své vášně, a mluví jim co chcete, nic je nepřesvědčí. Vy nejste z nich.«

»Těší mne, že velebný pán dělá rozdíl mezi námi. Vždycky se mně hnusili ti z našich, kteří jen křičí a bouří a vše ničiti chtí — a všeho jsou schopni, jen ne přemýšlení. — Ale proto přece, velebný pane, socialismu se neodříkám. Víím, že stejně nebudeme míti nikdy, proto že, kdybychom se dnes rozdělili, zítra zase stejně míti nebudeme, jelikož jeden s tím půjde domů a druhý do hospody. Ale to by přece mohlo býti, aby bylo vše obecné a národ tím vládnul a každému na potřeby z toho dle zásluh udílel.«

»Dokud budou lidé lidmi vždy zase se dostaví zlořády,« namítal pan kaplan.

Tůma neuvěřil a rozešli se. — — —

Nějaký čas po tomto hovoru a rozchodu stala se ve Štitarech znamenitá událost. Vykonaly se nové volby do obecního zastupitelstva a od třetího sboru voličů byl zvolen též Tůma. Ihned počal přehlížeti obecní účty a měřiti obecní pole. Jednoho večera přišli k němu dva »domaři« z náměstí, bývalý měšťanosta a první radní a počali mu vykládati, že »ani kůře darmo nehrabe« a »že není službičky, aby nebylo partičky;« aby nebyl proti sobě, že přece nemá nazbyt, že mu dají dovésti večer z obecního lesa dvanáct metrů tvrdého dříví, aby držel s nimi; v účtech že se to pak nějak zamázne; a že jeho pole hraničí taky s obecním atd. atd., že jim snad rozumí — aby si to tedy rozmyslel. S tím odešli. Tůma pocítil pokušení v duši své, jelikož právě socialismus touhu po zbohatnutí v srdci budí a rozpaluje. Bojoval sám

sebou, chce býti poctivcem a jak pak kdyby se to vyzradilo? I to se nevyzradí — řekl si naproti tomu — a proč jsou statky tak nestejně rozděleny, proč já mám býti chudým? Na štěstí zaslechla žena něco z toho hovoru a vidouc muže zamyšleného počala s ním o tom rokovati. Brzy zvěděla vše a uhodla, co se děje v duši mužově; i řekla mu: »Dokud já jsem živa, s mým vědomím ani jehla nespravedlivého majetku nepřijde pod střechu naši. Kdyby se nikdy nic nevyzradilo a tak to šlo, že bychom Moravcův dvůr mohli koupiti, já k tomu nesvolím. A proč? Protože věřím v Boha vševědoucího, který dobré odměňuje a zlé trestce, a proto, že dle této víry chci taky jednat. Ty říkáš, že se o Boha nestaráš; a ti páni, toť jsou katolíci jen tak dle jména, ti se Boha též nebojí — a proto okrádají obec — ale jinak je to u mne.« Ta slova působila na Tůmu velice, zastyděl se před svou manželkou a tu noc spal málo. Ozvalo se v něm něco, čemu říká se svědomí, což ale jiného nic není, než bázeň před Bohem trestajícím. — Odolal pokušení. Účty se prohlédly, pole se změřila — a shledalo se, že se polí do výměry, jak je v obecní mapě, nedostává; pole přece zmizeti nemohla; jsou tam zajisté vedle obecního nynějšího. A byla tam v skutku; měli je priorána páni z výboru.

Do katolické školy potřebovali malou práci truhlářskou pod vánoční stromek. Pan kaplan sešel se za tou příčinou opět s Tůmou — a otázal se ho: »Jak nyní soudíte o socialismu? Šlo by to,

aby bylo vše obecné a každému se dávalo dle zásluhy, kdyby vše to řídili lidé bez bázně Boží?»

Tůma mlčel. Proto promluvil pan kaplan dále: »Socialismus bez Boha, jak vy jej chcete, je nemožný. Musel by to tedy býti socialismus s vírou v Boha a se zachováním jeho zákonů. A hle, takový socialismus chce právě církve katolická, o kteréž vy ani slyšeti nechcete.«

»Ona hájí majetek jednotlivcův« — namítl méně směle Tůma.

»Ano, ona hlásá, že každý jednatel může míti majetek. Ale ona hlásá též, že ve společnosti lidské vše se má tak zříditi, aby bohatší byl milosrdným a nevyssával chudáka, každý že má člověka důstojné živobytí míti, ale pak spokojen býti a v Bohu i v duši své blaženost hledati a nalezati; ona hlásá, že bez útrap není nikdo, že je má nésti každý spolu s Kristem a vše že se vyrovná v životě budoucím. — Jen tento socialismus je možný, protože ho chtějí lidé Boha se bojící a zákony jeho v úctě mající. — Lidé bez Boha vždy podlehnou svému sobectví a svým vášním. — S Bohem!«

»Bez Boha to opravdu nejde« — řekl si Tůma. »Právě proto řadí sobectví a utiskování nižších, že se neplní zákon Boží, jak jej hlásá křesťanství.«

Na svatého Štěpána odpoledne poprosila na cestě z kostela manželka Tůmova velebného pána, aby se ujal jejího muže; nyní prý se jí zdá, že by přijal každé dobré slovo. Utírajíc si slzu v oku

pravila, že Bůh snad přece vyslyší modlitby její a dítěte jejího a muže k poznání pravdy přivede.

Pan kaplan slíbil, že si ho bude vždy všímati. Domněle nešťastná příhoda zavdala k tomu příležitost. Pana mistra Tůmu v novoroční noc okradli; odňali mu dojnou kravičku i krmníka, kterého chtěl právě v masopustě zabít. Lidé se chodili celý den dívat, jak obratně se zloději do chléva dostali. A po požehnání přišel i pan kaplan — a že ho paní Tůmová zvala dále, vešel do bytu. — Pan mistr Tůma byl ztrátou svého majetku velice dojat a odlehčoval si hubováním na zlodějský darebácký lid štitarský. Pan kaplan mu však řekl: »Považujete zlodějství za něco zlého?«

»Ovšem.« — »A proč je to zlé?« — »Protože to je zapovězeno?« — »A kdo to zapověděl?« — »Zákon.« — »Myslíte zákon lidský? Ale ten dle vašeho názoru jde pryč z lidu jen, a ti dva zloději, jak vidíte, zákona toho neuznávají. Ti si udělali zákon jiný sami, totiž ten, že se má bohatším vzít, co mají. Já myslím, že zlodějství zapovězeno jest někým jiným. Tím, který nám vědomí o tom vryl hluboko do duše. Každý to cítí již jako dítě.«

Tůma se odmlčel... Pan kaplan po krátkém mlčení řekl: »Pane mistře, myslím, že se nadarmo bráníte Bohu; On ozývá se vám ve vnitru vašem, není-li pravda?«

»Nemohu toho zapřít,« řekl Tůma; a manželka jeho radostně si oddychla.

»Jako rozvážný muž musíte uznati, když Bůh jest bytostí, od níž vše i tedy vy pocházíte; když je bytostí živou, všemohoucí, spravedlivou atd., že k ní máte nějaké povinnosti; ku př. jako dítě k otci; či bylo by vám lhostejno, kdyby vaše dítě ani si vás nevšimlo, o vás ani věděti nechtělo?«

»To by mne bolelo« — řekl Tůma.

»Nuže tedy! Uznáváte, že máte k Bohu nějaké povinnosti; ku př. že ho máte hleděti poznati, zákon jeho plniti, jej milovati, jej ctíti; a hle — tomu učí a k tomu vede náboženství.«

»Ale které tomu učí správně?« — řekl Tůma.
»Vždyť jich je takové množství.«

»Dobře soudíte, pane mistře. Ale tážu se vás, byl byste s to svým rozumem se dopátrati toho, co vše vlastně Bůh přikazuje a jak ctěn býti chce.«

»To by šlo těžko.«

»Myslím, že by to vůbec nešlo. A proto nás poučil Bůh sám, čili zjevil nám náboženství.«

»Prosím, v tom je zase jedna obtíž. Skoro každé náboženství tvrdí, že ono je tím zjeveným.«

»Ale přece jen jedno může býti tím opravdu zjeveným. To snad uznáte?«

»To uznávám.«

»A to můžete na první ráz poznati. Máte náboženství pohanské, mohamedánské, židovské, křesťanské, které byste si vybral.«

»Křesťanské každým způsobem, to je přece nejdokonalejší, nejlepší.«

Po tak šťastném výsledku toho hovoru nabídl velebný pán panu Tůmovi jistou knihu, aby se více poučil o Bohu a křesťanském náboženství a Tůma ji přijal, přiznav se, že od let dětských vlastně nic o křesťanství nečetl a nepřemýšlel; ale slíbil též, že se pokusí, aby se k Bohu, jenž se mu v srdci tak mocně ohlásil, pomodlil. Opravdu učinil tak v duchu, když se u večer modlila hlasitě žena jeho s dceruškou. — Knihu půjčenou přečetl Tůma dvakrát, a když ji odváděl, žádal ještě nějakou. Ale dozvěděla se o té věci paní Janoušková, zámožná vdova, horlivá evangelička — a ta poslala taky knížky a časopisy panu Tůmovi, a o tom neřekl ničeho velebnému pánovi. Nelíbilo se mu v nich sice všecko, ale co mu lahodilo, to bylo to, že se mu zdálo, že je evangelické náboženství svobodomyšlnější a lehčí; nemá postů, nemá zpovědi atd. atd. A že otevřená povaha jest, řekl to jedenkrát přímo panu kaplanovi.

Po velkonocích dostal pojednou psaní tohoto obsahu: Pane Tůmo! Posílám vám tuhle 40 zl. Dostanete až si pomohu ještě 15 zl., je to polovička toho, co jsme utržili za vaši krávu a krmníka. Odpusťte mi, zapomněl jsem na Pána Boha; zřekl jsem se však a šel jsem o svátcích k zpovědi a nedostal jsem rozhřešení, až aspoň něco vám nahradím, totiž tolik, co hned mohu. — Odpusťte, že druhou polovičku sotva dostanete; druhý, co se mnou váš chlév navštívil a s nímž jsem to spáchal, je evangeliček; oni zpověď nemají,

on vám nedá nic, byl na velký pátek u své večere Páně. Jméno své nemusím zjeviti — odpustte mi to.« — Tůma byl hluboce dojat, a běžel s psáním na faru katolickou; a pan páter mu řekl, kdyby byla naše víra svobodomyšlnější, nedostal byste nic. Drahý příteli. Při víře nejedná se o svobodomyšlnost, ale o vůli Boží.

Paní Janoušková dostala ihned své knížky nazpět. Rozum Tůmův byl brzy katolickým, ale srdce zůstávalo »svobodomyšlným« t. j. panu Tůmovi nechtělo se k zpovědi. — Brzy na to přišla dceruška jeho ze školy s usedavým pláčem; — a po dlouhém namahání podařilo se zvěděti, proč pláče. Půjde v neděli po prvé k sv. přijímání, a velebný pán řekl dětem, aby poprosily své rodiče, by šli s nimi k stolu Páně; ona ale ví, že její tatínek nepůjde. Tůma zaslzel, políbil nevinné dítě, a hladě dcerušku, řekl: »I neplač, tatínek tvůj půjde taky.« — Maminko, je to pravda?« — řeklo nedůvěřivě děvče. Ale tatínek doložil: Je to pravda. — A skutečně dostal svému slovu; a našel něco, čeho by neměl, kdyby tisíckrát byl proveden bezbožský socialismus — totiž pokoj duše své. — Víc a více čte katolické listy; a je přesvědčen, že jen katolický socialismus pomůže dělníkům.

Slova pravdy.

Laciné čtení časové.

Vydává Edvard Brynych.

II.

Hovor o Husovi na železnici.

Napsal Edvard Brynych.

Čistý výnos věnován Jednotě Katol. Tovarů v Praze.

Druhé vydání.

V Praze, 1891.

Tisk Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V. Kotrba).
Nákladem vlastním.

Cena 2 kr.

I.

Z Oseka do Kolína.

Mezi lesy v písčité půdě leží vesnička, která sluje Osek; podle německého způsobu mluvení říká se jí Velký Osek. Staří tak neříkali, měli dosti na tom, že řekli Osek, tím byla jim naznačena dostatečně vesnice větší, rozdílná od oné, která má podobné jméno — ale staří říkali jí zkrátka a lid dosud tak říká, totiž Oseček, nikdy Malý Osek. Při všem tom křiku o vlasti kazí nám řeč sami ti noví vlastenci. U Oseka vystavena byla dráha a nádraží, v němž se koleje křižují ku Kolínu, k Poděbradům, k Hradci. Z té příčiny bývá na nádraží Oseckém dosti, někdy velmi živo, když vlaky přijíždějí; když odjedou, je Osek přes to vše, že tam je nádraží, tichou, odlehlou vesničkou.

Jednoho dne v březnu r. 1890 volal portýr — vrátný — ke Kolínu, Kutné Hoře, k Čáslavi, k Jeníkovu, k Německému Brodu sedat. Volání to způsobilo, že se vše hnulo a k vozům pospíšilo, by každý dobré nějaké místečko dostal. Do jednoho oddělení vozu třetí třídy vstoupily skoro

mlčky tři osoby, jedna mladá, snad slečinka; druhá venkovská, ale zámožná, jak z oděvu bylo lze souditi, panímáma, asi tak pětáctyřicet let stará — řekneme raději méně; třetí konečně osobnost byl pán nějaký, ještě mladý, asi pětatřicetiletý. Chvilí mlčeli všickni. Slečinka vyňala ze své malé brašny (tašky) něco tištěného a pustila se do čtení. Pán zase maje ruce před sebou skoro sepjaté, hleděl k zemi, jakoby se chtěl modliti. To to bude špatně utíkat, pomyslela si panímáma; i osmělila se tolik, že promluvila k pánu onomu:

»Pán ráčí z daleka?«

»Já« — odvětil pán — »jedu z Prahy navštívit otce těžce nemocného; kdo ví, zdali již nezemřel.«

»Já jsem byla v Hradci, mám tam syna na vojně, a bojím se, aby se mi tam nezkazil.«

»U vojska je to ovšem lehké možno«, řekl pán a mlčel zase. Patrně nechtěl se pouštět do dalšího hovoru.

Nastalo ticho; jen vlak sám hučel a hlomozil. Po chvíli obrátila se panímáma k slečince a tázala se, co to pěkného čte.

»Jste katolička?« — otázala se slečinka.

»Inu jsem« — řekla venkovanka.

»Tak bych vám odporučela, abyste si tohle čtení taky přečtla.«

»A o čem to je?«

»O Husovi, byl to v pravdě veliký a svatý muž.«

»S tím Husem nadělali u nás ve vsi, — jsem od Čáslavi — v zimě naši mužští mnoho křiku, i můj muž se jich chytal a jsme katolíci. Ale já jsem povídala, že teď lidé pořáde s něčím blázní, až se vyblázní, že bude zase pokoj.«

Slečinka se dala do hlasitého smíchu. To vyrušilo pána naproti sedícího a řekl:

»Milá matko! Taková věc nemá se jen tak zholat odbývati; jsme katolíky, ale máme věděti, proč jimi jsme.«

»Boží pravda; ale člověk jako já . . .«

Nedořekla, jelikož slečinka vskočila do řeči, řkouc:

»Tak pán je tedy takový katolík, jako je nyní římské kněžstvo zase chce míti. Co tedy soudíte o Husovi?«

»Že svatým ve smyslu křesťanském nebyl.«

»Tak? To jste Čech? To jste vlastenec?«

»Slečna patrně čte jen Hlasy ze Siona a nechá se unášeti slovy pánů kazatelů k chorobnému horování pro Husa.«

»Jsem zdráva« — řekla uštěpačně slečinka.

»Prosím, nemějte mi za zlé. Cit váš vás ovšem unáší, ale cit tu nerozhoduje, užívejte rozumu a poněvadž jste, jak vidím, evangelička, vezměte ku pomoci písmo svaté a pak suďte.«

»Písmo svaté? — To povídáte vy katolík?«

»Ano. Já myslím, že se v písmě naleznou místa, která nám ukazují, kdo by asi svatým na-

zýván býti měl. Porovnejte přece Krista a apoštoly s Husem, ale v každém ohledu, a pak snad změníte svůj náhled.«

»To bohdá nebude. Právě Hus ukázal nám na písmo a z písma chtěl býti překonán.«

»Ale ve všem dle písma nejednal?«

»Ráda bych věděla v čem?«

»Vyslechněte mne klidně, až domluví, pak račte mluvit vy. Čtete krásně o Kristu: Ponížil sebe samého, učiněn jsa poslušným až k smrti. Filip 2, 8. Podle tohoto vzoru zachoval se jeden muž. Byl biskupem a vystoupiv jedenkrát na kazatelnu s knihou v ruce, promluvil k lidu asi tato slova: Vizte tuto knihu; sepsal ji jeden muž, domnívaje se, že hlásá v ní pravdu a neporušené učení Kristovo; ale hle; svatá církev, o kteréž psáno jest, že je sloup a utvrzení pravdy, knihu tu zavrhl, pravíc, že je v ní bludné učení. Nuže! I já biskup váš knihu tu a bludy v ní obsažené, zavrhuji«, (a na znamení toho počal listy z knihy trhati a zahazovati) »a napomínám vás, abyste ani vy blud v knize té obsažený nedrželi. Ale tážete se: Kdo že sepsal knihu tu? — Já, biskup vás.« —

»To bylo krásné; ach, to byl pokorný pán,« řekla venkovanka. — Pán z Prahy však pokračoval:

»Všecek lid byl pohnut; s hlubokým dojmem odcházel z kostela a druh k druhu pravil: Bůh dal nám svatého biskupa. — Prosím dělal to takhle Hus? Následoval on takto Krista, který se

ponížil a poslušen byl? Nikoliv! Věděl, že církev učí jinak, než on, a dovolává se písma, přijímal jen výklad, který on sám činil. Počínal si právě tak, jako všickni bludaři před ním; vědouce, že učí jinak, než církev, vykládali si samovolně písmo, jak se jim hodilo; výkladu jiných mužů sebe učenějších a světlejších přijímati nechtíce. — Tot zajisté nebyla křesťanská pokora. — A když mu řádná vrchnost nařídila, aby se zdržel kázání i sloužení mše svaté — neposlechl a kázal hůře než před tím, hanu, potupu a kletbu sypaje na hlavu svých představených. Tak to nedělal svatý Pavel; když nevěda, že Ananiáš nejvyšším knězem jest, řekl mu: Budeť tebe bítí Bůh, stěno zbilená, — řekli jemu kolem stojící: Biskupu Božímu zlořečíš? I odpověděl: Nevědělt jsem, že biskupem byl. Psánoť jest zajisté: Knížeti lidu svého nebudeš zlořečiti. (Sk. Ap. 23, 5.) — Otevřte jen knihu kázání Husových; co tam naleznete potup a posměchu, jež činil si Hus z arcibiskupa i z nejvyššího biskupa. A tak mluvíval veřejně přede vším lidem, až z toho bouře povstávaly. To není křesťanská poslušnost a úcta k představeným. Sám Palacký — evangelík — nemoha si pomoci, musel napsati o něm: Nepřestáváje kárati veřejné vady a poklesky představených církve, zapomínal lehce, že také pokora i poslušenství jsou ctnosti křesťanské. (Palacký III. č. 1. str. 101.) — A to vám ve vašich časopisech zamlčují anebo třebaš i to láteření za svatost vyhlašují.«

»Proč byli kněží tak zkaženi a hlavně papež,«
namítla slečinka.

»Ani kdyby to vše bylo pravda, co Hus o nich mluvil, neměl dle učení křesťanského práva, p ř e d e v š í m l i d e m to hlásati. To se jmenuje v katechismu na cti utrhaní; a nebylo-li to vše pravda, říká se tomu pomluva. To jsou u nás hříchy — a hříchy na svatém se nalezati nemají. A co se týká poslušnosti, to přece věděl Hus, že otce, matku, představeného i když vady na sobě mají, poslouchati máme. Pravít Pán o farisejích: Všecko, což by koli vám přikázali zachovávat, zachovávejte a číňte, ale podle skutků jejich nečíňte. (Mat. 23, 3.)

»To je Boží pravda,« — řekla venkovanka — »kambychom přišli s našimi dětmi, kdyby nám směly říci: Vy máte hříchy, vás nebudu poslouchat.«

»Tak? Vy osobo tedy přisvědčujete tomu pánovi? — Obmezena jste k tomu dost.«

»Ne tak slečinko« — odpovětil pán — »je to prostá, nezkažená duše; ta lehčeji přijímá pravdu.«

To velice urazilo slečinku; ohražovala se, že nemá zkaženou duši, ale nevězí prý ve tmách a podobně, a zůstala při svém, velebíc Husa, že byl mužem svatým; mělať to tištěno v Hlasech ze Siona. Ba začala jako na důkaz, čísti jeden odstavec ze svého oblíbeného listu. Když dočtla, řekl pán:

»To vše málo pomahá, slečinko; pan ev. ref. farář, který tohle psal, by nás musel přesvědčiti,

že všechno jednání Husovo plynulo z čisté lásky k Bohu, neboť dí svatý Pavel: Lásky pak kdybych neměl, nic nejsem. A to právě žádá naše církev od každého, kdo za Svatého ctěn býti má.«

»A to právě bylo u Husa« — řekla slečinka.

»Evangeliík Palacký zcela jinak smýšlel o té věci. Ten píše, že Hus měl neobyčejnou smělost, neústupnost a nešetrnost proti nepřítelům, do oka padající chtivost po lásce u lidu a po cti a slávě, která vrch svůj nalezá v koruně mučnické.« (Díl III. čís. 1.; str. 66).

Tak odvětil pán, a slečinka řekla, že Palacký taky všechno nevěděl, načež dostala za odpověď:

»Kdo nechce poučen býti, toho ovšem nepoučí nikdo.« A nastalo mlčení až do Kolína.

II.

Z Kolína do Kutné Hory.

V Kolíně přibyl k našim třem cestujícím ještě jeden pán v dobrých letech, mužné postavy s pěkným plnovousem a slečince se velice zdvořile uklonil. Jsou patrně známi. Tím se dostala stará řeč zase do proudu a slečinka — hledajíc spojení v pánovi přistouplém — počala opět tvrditi, že Hus byl svatým a naříkati, že se to od »římských« upírá. V tom okamžení byl pán v «posvátném» zápalu. Počal vyčítati římským,

že za příkladem jednoho spisovatele vyhledávají se zálibou vady na reformatorech (domnělých opravovačů církve), ale sám při tom celou záplavu potup lil na hlavy papežů, biskupů a kněží věku patnáctého i nynějšího. Když si hodně ulehčil, otázal se ho pán z Prahy jedoucí, zdali opravdu míní, že vše na světě bylo až na dno zkaženo a jen reformatoři i s Husem, že byli beze vší vady? — K té otázce odvětil v Kolíně přistouplý pán:

»Není nám třeba vylašovati Husa za svatého; netajíme toho, že byl člověkem a měl své chyby.«

»Tak vida!« — vyklouzlo z úst panímámě od Čáslavi.

»Co?« — Jaké »tak vida!«

»Prosím, já jsem jen sprostá osoba, ale před chvílí nedala slečinka ani dost málo dopustit na Husa; a teď tenhle pán, a je bezpochyby evangelík, povídá, že tak svatým nebyl, jak to jiní povídají.«

»Zdá se, paní« — řekl pán v Kolíně přistouplý — »že nevíte, oč se jedná. Nemluvím tolik o svatosti Husově, ale o tom, že byl reformátorem — opravcem zkažené církve.«

»Račte odpustit« odvětila paní z venkova — to bych byla už přece hrozně hloupá, abych nevěděla, o čem je řeč; o ničem jiném se zde nemluvilo, než o tom, že byl Hus svatým.«

»Nedivte se, matičko«, řekl pán z Prahy »to jest už tak obyčej našich odpůrců, že nevydrží při jedné věci, jsou-li poraženi.«

»Nač při ní zůstávat, když je odbyta?«
řekla slečinka.

A na to hned jal se pán v Kolíně přistoupilý
znova velebiti Husa, jako bujarého a statečného
opravce církve. Měl slovo sám; když objeli kaňkov-
ské kopce a ukázala se Kutná Hora, řekl konečně
pán z Prahy:

»V Kutné Hoře opravují chrám svaté Barbory;
ale domnívám se, že nejednají moudře. Oni celou
budovu nechávají vlastně stát a jen kde je co
zchátralého, vyplňují novým, co je zachovalé to
úzkostně chrání, to je zdlouhavé; měli by si po-
čínati radikálněji« (vzít to od kořene, od základu).

»To by z kostela nic nezůstalo, to by se
sesypal« — řekla panímáma od Čáslavi. »To je
takhle lepší.«

»Chtěl jsem« — pokračoval pán z Prahy —
»pověděti podobenství. Rozumějte chrámem tím
církev a máte podobenství vysvětlené. Jako nyní
opravují a zachovati hledí chrám svatobarborský
v Hoře, tak to chtěl církevní sněm kostnický za
dob Husových. Píše o tom evangelík Palacký.«

»Ale jděte mi s Palackým«, řekla slečinka.

»Píše Palacký: Co onino (biskupové na sněmě
kostnickém) s hůry zvolna, povážlivě a s ušetře-
ním všech poměrův a okolností ve skutek teprv
uvésti zamýšleli, to již tento (Hus) zdola útokem
bujarým bez ohledu provoditi se jal. Při hojení
uznaných na obou stranách neduhů v ústrojí

církvě chtěli onino, aby každý úd její pečlivě chráněn a zachován byl: tento se pokusil o ně, jak se dí «skoč oko nebo zub.» Ať řekneme slovy novověkými — sbor počínal sobě . . . konservativně (chtěl opravovati na dosavadním základě), Hus . . . radikálně a revolučně (usiloval podvrátiti základy). U nepředpojatého nemůže býti ani pochyby, která z obou těchto cest bylaby celému křesťanstvu prospěšnější a vítanější.« (Palacký dějiny n. č. d. III. č. 1., kn. XI., čl. 4.)

»Tak?« — vzkřikla skoro slečinka — »náš Hus, ta vznešená, nebeská postava byl dle toho sprostý revolucionář.«

»Tak jsem to neřekl slečinko, — ale jen se pamatujte, že Palacký evangelík povídá, že si Hus počínal revolučně — a neprospěšně.«

»Chtěl sbořit chrám« — řekla paní z venkova.

»Bohužel, že ani Palacký nebyl rozhodným našincem.«

»I byl, až mnoho byl vašim; povídá na jednom místě jako dějepisec, čím Hus byl — ale jako evangelík na jiném místě přece zase Husa schvaluje.«

»Kutná Hora — Sedlec« — dvě minuty — volal konduktér a pán z Kolína jedoucí se poroučel.

III.

Z Hory do Čáslavi.

Za odešlého pána dostali cestující náhradu. Vstoupil mladý muž; pozdravil rázně: — »Na zdar!« — a podával ruku všem — ruku těžkou, umouněnou od práce; ruku, které se slečinka trochu štítila a proto jen pokývnutím ručky své mladého člověka za jeho přátelskou zdvořilost odměnila. — Byl to dělník — snad zámečnický, — mnoho si z toho nedělal, a začal, jsa trochu napařen, mluvit:

»Tak v Hoře už mají taky Husovu ulici na místo kouřimské.« —

Nikdo neodpovídal; slečinka by byla sice měla chuť, ale »toho člověka« se trochu bála. Mluvil tedy dále sám:

»To bylo o to křiku a řečí — a škodili si všickni dohromady. Staročeši jsou husité jako mladočeši, ale ne a ne; chtějí to grégrovci, pomáhají si tím pro volby, a proto staročeši ne, dřív ale postavili u vlašského dvora Havlíčka, jakoby nic. O známe to. A ten doktor P a ti mladí všickni s ním si taky škodí. Víte pánové — pozor jsou tu taky dámy — víte, já a naši bratři (socialisté) si myslíme, jen tak dále páni doktoři. Hus byl kněz a hádal se o víru, to je už zastaralé, ale Hus byl demokrat (demokratem je

ten, kdo má hlavní zásadu, že vladařská moc nejde od Boha, ale z lidu) — proto ho mám rád.«

»A což Grégr a jeho soudruzi nejsou demokrati?« řekl pán z Prahy.

»I toto, milostpáni to jsou a mají mnoho peněz — ale to už brzo přejde . . . Ale já už mnoho mluvím. Honzíku, dej si pozor na hubu.«

Tak řekl a odmlčel se. Nemohl to však dlouho vydržet a začal znova:

»Škodí si ti doktoři, učí nás tím husitstvím dělat revoluci . . . No víte, já nejsem revolucionář, ale víte, pánové — pardon — pánové a dámy, jsem poctivý dělník, trochu tak socialista, ale já se nepřetvářím, jaký jsem, takový jsem. A proto mám na to vztek, když Staročesi si myslí, že Hus byl skoro svatý a že spasil národ, a nechtí, aby se ulice po něm jmenovala, aby se nezmohli Mladočeši. A ti zase co chtějí proto, abychom je volili. Bodejt — budeme vás volit, a vy pak zůstanete milostpány; ti měšťáci a tuhle ti sedláci kolem Církvice se vám nechají vodit za nos — my ale ne; my dělníci, my vás známe.« Na to se dal do zpívání písničky, kterou zde opakovati nemůžeme.

V Čáslavi vystoupil nejdříve. A po něm měli se k vystupování panímáma venkovská. Té pravil pán z Prahy:

»Budete mít doma muži svému co povídat, není-li pravda?«

»Škoda, že tu nebyl: byl by poznal, jak jsou ošálení s tím Husem. S Pánem Bohem!«

Na to též vystupovala slečinka. Té řekl pán z Prahy:

»Slečinko! Pozdravujte zde pana pastora.«

»Od koho?«

»Od Brynycha.«

»To vy nejste; Brynych je kněz.«

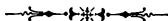
»Ale dobře ho znám! Jen pana pastora od něho pozdravujte! Pan pastor se tím jistě občerství. S Bohem.«

Slova pravdy.

Laciné čtení časové.

Vydává Edvard Brynych.

III.

Svoboda svědomí.

Napsal **Edvard Brynych.**

Čistý výnos věnován Jednotě Katol. Továryšů v Praze.

V Praze, 1890.

Tisk Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V. Kotrba).
Nákladem vlastním.

Cena 2 kr.

I.

V Polánce na nádraží čekalo jedenkráte na vlak několik osob; seděly v čekárně, která spolu hostincem jest. Jsou v živém hovoru. Mladý rolník, starosta z Polánky, povídá:

»Nejvíce cítím já právě to násilí, jaké se činí svědomí lidskému na straně »římské.«

Páni mu dobře nerozuměli. A proto osmělil se kmotr Kudláček a pravil:

»Ponížně prosím, pánové, račte odpustit, že já sprostý se do toho hovoru taky »jako« pletu. To je náš pan starosta; on na jaře pochoval svou ženu, — či pozor — svou paní; a teď má »jako« zlost na našeho pana faráře.«

»A proč má zlost?« — tázal se cizí nějaký pán se šedivým vousem.

»On jako se chce zase ženit, on je evangelík a chce si vzít katoličku a pan farář mu to nechce tak udělat, jak on si to myslí.«

»Ten nesnášenlivec chce dosud držeti v poutech svědomí lidské a žádá podepsanou smlouvu, že všechny děti budou římskými.« Tak řekl starosta.

»To je jako katolickými« — vyložil Kudláček. Načež pan starosta pokračoval:

»Že prý nás neoddá, leč ve světnici. Takhle se dbá na svobodu svědomí ku konci devatenáctého století.«

»Tak co se ho prosíte, dejte se oddat na úřadě«, řekl pouštěje velký chumáč dýmu z úst asi čtyřicetiletý pán, je to pan ředitel akciového cukrovaru zde v Polánce.

»Víte, pane řediteli, to je přece ještě neobvyklé« — řekla mladá paní cizí. Je to paní zde též přítomného mladého pana doktora Omastila, advokáta prý z Prahy. »Ale proč ten pán žádá oddavky od katolického faráře, vždyť může jíti k evangelickému; o těch je přece známo, že jsou svobodomyšlni vůbec a ve věcech svědomí zvlášť.«

»Prosím ponížně jemnostpanínko, ono tam na druhé straně je to jako ještě horší.«

»Tak?« — divila se jemnostpanínka.

»Tam jako zase chce »pán« všechny děti míti helv . . pozor — evangelickými; a když to nebude, neudělá ani tu kopulaci ve světnici.«

Paní řekla po německu svému panu manželi, co to vlastně je ta kopulace ve světnici. A pan doktor z církevního práva na štěstí tolik si pamatoval, že mohl vyložit, že se to jmenuje pasivní assistence — trpná přítomnost — to jest farář vlastně neoddává, ničeho při tom nečiní, nýbrž jen ztrpí, aby snoubenci řekli před ním, že se berou.

Načež paní řekla po česku:

»To mne překvapuje — to by byla nesnášenlivost větší na straně evangelických pánů.«

»Ono je to jako takhle. Na naše pány — já jsem jako katolík — se hubuje, ať dělají cokoliv;

ale na své evangelíci nehubují, totiž jako před námi, ale když jsou sami, to taky jako dost.«

»To jsem právě chtěl říci;« řekl starý pán se šedivým vousem, doktor Vážný, též advokát, ale pravý katolík.

»Nejlépe nemít s tím nic, ani s tím«, řekl pan direktor. »Ať hlásají to nebo ono, vždy to je pouto svědomí. Mně se vůbec protiví pastor, pokud dělá pobožného, taky.«

»Ale poníženě prosím pan farář — to jest jako katolický — víc.«

Pan doktor Omastil se dal do smíchu; a chtěje žertovati řekl ke Kudláčkovi:

»Vy jste šelma, dědoušku, jak vidím. Povězte nám, co vy soudíte o svobodě svědomí.«

»Já — poníženě prosím — jsem jako z těch starých časů, co v nich byli lidé hloupi; já povídám, že svoboda svědomí jako žádná není.«

»Inu — pak jste opravdu ze starých časů« — řekl doktor Omastil.

»Prosím poníženě — to jsem, vždyť jsem to povídal. Račte jako být z těch nových časů, co si chce každý dělat, co se mu líbí.«

»Výborně« — řekl doktor Vážný.

»Ale zapomínáte, dědoušku,« řekl doktor Omastil, — »že jste nám nevysvětlil, proč dle vašeho názoru žádná svoboda svědomí není.«

»Prosím poníženě, jemnostpane doktore, člověk má dělat, co Pán Bůh přikazuje, to jako myslím já; a pání jako nechť dělat to, co Pán Bůh chce.«

„Výborně« — řekl zase doktor Vážný. Ale kmotr Kudláček pokračoval:

„A tak potom u nás, co jsme jako prý hloupí, není žádná svoboda svědomí, protože Pán Bůh nedává na výběr: Nepokradeš — anebo: Krásti můžeš, ale šikovně, aby tě nechytili; a ti noví ti . . .“

„Rozumíme, co chcete říci« — pravil trochu mrzutě pan doktor Omastil. V tom přišel sklepník a řekl k dědouškovi:

„A co vy tu děláte, tu je druhá třída. Jděte, jděte, jste tu pánům třebas nevhod.“

„Tak račte vidět, páni, tenhle taky nerozumí svobodě svědomí.“

„Jen jděte, jděte« — řekl sklepník strkaje dědouška ven do hostince třetí třídy.

„No, no; vždyť už jdu.“

Dědoušek odešel; ale na místo něho chopil se slova pan doktor Vážný a pravil:

„Svoboda svědomí — to jest taky jedna z těch frází, (fráze jest asi tolik jako házení planými slovy bez skutečného zkoumání, zdaž pravdivá jsou neb ne) kterou se ohánějí naši domněle vzdělaní.“

Pan ředitel pustil hustší chumáč dýmu ze svého doutníku a řekl jen:

„Nhm.« Paní však řekla s přídechem posměchu:

„Domněle vzdělaní?! Naposledy je ten starý sprostáček vzdělanecm a nás čítá pan doktor k nevzdělaným.“

„Jestliže milostpaní nazývá vzdělaným jen toho, kdo mnoho ví, a nebo taky mnoho neví,

ale hezky po městsku mluvit a se pohybovat umí, pak není ten dědoušek daleko od divochů. Ale jestliže vzdělanosti základem jest milování a činění dobrého a varování se zlého, pak, jak já ho znám, jest tento stařec ve vzdělanosti o mnoho výše pokročilým, než celý zástup vzdělanců bezbožeckých a nemravných, čili těch, kteří tu neobmezenou svobodu svědomí hlásají.«

»Ha — ha — to je »předpotopní« — řekla paní; nevědouc hodila zase nesmyslnou frásí. — Pan doktor Omastil však řekl:

»Pane doktore jste na omylu, jestliže myslíte, že já hlásám tu neobmezenou svobodu svědomí; já jen jsem chtěl říci, že se nemá míchatí dohromady svědomí a víra.«

»Obzvláště ne ty konfesse (vyznání), řekl pan direktor.

»Dva bludy najednou jsou tu řečeny; jeden vyslovil pan doktor, jeden pan ředitel. Odpovím nejprv panu doktorovi a pak panu řediteli, ale prosím, aby se mi neskákalo do řeči, obzvláště ne fráseni. — Divím se, jak pan doktor jako právník může říci, že se nemá míchatí dohromady svědomí a víra. Co pak jiného jest svědomí, nežli víra; a sice víra, kterou Stvořitel ponořil do duše každého člověka. Svědomí jest totiž vědomí, že jsme za své činy zodpovědni vyšší bytosti, nežli jsme sami — totiž Bohu; odtud ta bázeň po zlém činu, jak se ozývá v duši naší. Právě svědomí a víra musí se »míchatí dohromady« čili

svědomí jest víra; víra ať třebaš jen v zárodku, ale přece do duše lidské tak vstřípena, že se jí nikdo dokonale zbaviti nemůže. Proto ku př. když člověk chce osvědčiti, že jedná dle svědomí, zrovna maně dere se mu ze srdce slova: Mluvím před Bohem, anebo: jak je Bůh nade mnou. To vy právě jako právník vidíte tak často, když lidé přísahají. Tu právě vidíte, že svědomí a víra v Boha vševědoucího a zlé trestajícího jedno jest. Může ovšem člověk proti svědomí, čili proti té víře v Boha, jak s naší přirozeností jest nerozlučně spojena, jednati atd., ale tím mocněji se mu ta víra probudí, víra, jež bázni před trestajícím Bohem naplňuje srdce. Může se též to svědomí čili ta víra v duši potlačovati lehkomyšlností a bezbožeckými frásemi — ale tu právě člověk klesá, padá hloub a hloub až k zvířeti, které svědomí čili víry nemá. A tak potom »vzdělanec« jest tisíckrát níže, než, kdo málo ví, ale dle té víry, jež v duši se ozývá, jedná. Ten bez víry podoben jest zvířeti — a ten s vírou jest ušlechtilým člověkem.«

»I zaplať Pán Bůh, milostpane« — ozval se hlas. Kmotr Kudláček pootevřel si zase dvěře a poslouchal, co tam v druhé třídě páni hovoří. »I zaplať Pán Bůh, tomuhle pan doktor jako porozuměl, vždyť já z těch starých, ten — ponížené prosím — jako hloupý, jsem to pochopil. — Milostpane — ponížené prosím — račte honem udělat výklad ještě panu řediteli, dokud jako nepřijde ten sklepník.«

»Je tu pan starosta« — řekl zakrýváje svou porážku doktor — »může vám tohle zapovědět.«

»On pan starosta pojedje taky ve třetí třídě — on tu mezi pány taky jako nemá být.«

Pan starosta začal šramotit holí na zemi; a pan doktor Vážný počal odpovídati panu řediteli:

»Svědomí a víra patří tedy dohromady; svědomím ozývá se v nás víra v Boha; a ozývala se vždy v lidech i v pohanech. Jenže právě odpadem od původní víry v Boha začala se víra ta všelijak ve světě mezi národy jeviti. Skleslí pohané nepřišli sice o svědomí — ta víra, že mají činiti, co Bůh chce, nebyla v nich dokonale vyhlazena, ale rozum jejich zbloudil; rozum jim ku př. povídal, že mají páliť děti své za oběť bohu Molochovi, a takových bludů rozšířilo se mezi pohany hrůznou měrou. Svědomí člověk podržel, totiž to vědomí, že má činiti, co Bůh chce, ale to právě, co vlastně Bůh chce, čili co Bůh velí neb zapovídá bez příměsků bludů nevěděl. A proto bylo zapotřebí, aby Bůh člověka poučil ještě jiným způsobem, než pouze svědomím. A to se opravdu stalo, jak dějiny svědčí. Kristus, Bůhčlověk, ohlásil lidskému rozumu, co Bůh zapovídá, velí a od člověka žádá. Rozum lidský byl nenadále osvícen; svědomí dostalo se tím na pravou cestu; ono povídá zase, že jsme za své činy zodpovědni Bohu čili že máme činiti, co Bůh chce — ale člověk ví nyní bez bludů, co Bůh přikazuje. Ale který pak člověk to ví? Který věří v Krista čili v jeho učení. Snad už chápete

jak tedy zase víra, víra v Krista, křesťanské vyznání, křesťanská konfesse a svědomí patří dohromady. Bez křesťanské víry — bez konfesse křesťanské má člověk taky svědomí, ale na bludné cestě. Ku př. turek je člověk, má svědomí, ví, že má činiti, co Bůh chce a toho se zdržovati, co Bůh zapovídá — ale myslí ku př. že Bůh nezapovídá míti více žen; křesťan však nemá za věc dovolenou míti více žen, protože věří Kristu, jenž mnohoženství zapověděl.«

»Ale jsou mezi křesťany rozličné konfesse« — pravila paní doktorka, aby přece zase něco řekla.

»Ovšem, že jsou, ale jen jedna může býti pravdivou úplně, bez bludů. Neboť nemohl Kristus jednou učiti tak, a jindy jinak. Ale povím vám něco, nač at' dá pozor obzvláště pan starosta. Kristus přišel na svět, aby lidstvo bludů zbavil a čistou vůli Boží mu ohlásil. Nezůstal tu však mezi námi. Nechtěl-li, aby byl nadarmo přišel, musel se o to postarati, aby se mezi jeho věřící bludy zase nedostaly. A to v skutku taky učinil. Založil církev, kteroužto svou pomocí nadpřirozenou, Duchem svatým bludů chrání. Kdo chce věděti, co Bůh velí, zapovídá, co od člověka žádá, musí té církve učení slyšeti. A to dělají katolíci. Protestanté toho nechtí činiti; oni povídají, že jen z knih, které slují písmo svaté, má se každý poučovati o tom, co Bůh chce.«

»Tak jest« — řekl starosta — »tak to má býti.«

»Prosím, tak to nemá a nemůže býti. A proč? Protože právě tím způsobem svědomí lidské se zase na nepravé cesty dostalo.«

»Tím osvobozeno svědomí od pout »římských« — řekl starosta.

»Fráse nepomáhají. Podám důkaz. Protestanté na př. hlásají zásadu, že »víra sama bez zachovávání zákona Božího vede k spasení« — to je učení v kořeni svém nemravné — neboť potom každý by se spolehal na víru a nedbal na to, jak je živ; — katolická církev však učí, že krom víry, jest zapotřebí zachovávatí zákon Boží. Už zdravý rozum tedy hlásá, že protestanté takovýmto výkladem písma svatého svědomí lidské zase na bludnou cestu uvedli. Poznáváte z toho, jaký vliv má konfesse na svědomí. Pravá konfesse vede svědomí na cestu pravou, ušlechťuje svědomí; naopak činí konfesse bludná. Ale povím na konec, proč lidé přece nechtí konfessí — obzvláště ne katolickou — vésti své svědomí. To je proto, že konfesse katolická s celou rozhodností a velice přísně žádá, aby se činilo, co Kristus jako vůli Boží ohlásil. V protestantství — (v evangelických konfessích) se žije o mnoho lehčeji a v pustém svobodářství ještě lehčeji, a toť ta hlavní příčina, proč se křičí o »svobodě svědomí.«

»I milostpane, milostpanáčku, aby Vám Pán Bůh tu hubičku pozlatil« — řekl Kudláček. »To je výklad, to je výklad.«

»I mlčte« — řekl starosta — »když se katolíkům ta pouta líbí, ať se tím moří, ale ať nechají na pokoji jiných, a nenutí jich, aby žili dle jejich konfesse.«

»Prosím, kdo pak vás nutí?«

»A nechce mne nutiti farář, abych podepsal smlouvu, že budou všechny děti »římskými« — a to je proti mému svědomí.«

»A nechcete vy nutiti faráře, aby oddal proti zákazu své církve; to zase je proti jeho svědomí. Vy právě obmezujete svobodu svědomí.«

»Kasa otevřena; kupovat lístky« — zvolal sluha železniční.

Bylo po hovoru. Jen pan ředitel řekl potaji doktorovi:

»Ten Vážný je hotový flandák.«

Pan ředitel myslí ve svém svobodářství, že nadávkou utlačí se pravda.

II.

Od tohoto hovoru uplynula dvě leta. V Polánce stala se důležitá pro celé okolí událost. Akciový cukrovar musel přestat pracovati. A proč? Kmotr Kudláček to vysvětlil; povídal:

»To jako udělala svoboda svědomí pana ředitele.«

A měl pravdu. Svoboda svědomí to udělala, a sice ta, s kterou se prý nemá míchatí dohromady víra a obzvláště ne konfesse — vyznání. Víra totiž každá a každá křesťanská konfesse

praví, že řekl Bůh: Nepokradeš. Avšak pan ředitel, jak známo, jest přívržencem té zásady, že se svědomí s vírou nemá dohromady míchaťi. A proto míchal on dohromady peníze své s penězi akcionářů, to jest těch, kteří cukrovar svými penězi založili a udržovali.

Bylo pro tu věc velmi zle v celém okolí. Nařikali na pana ředitele a proklínali ho mnozí. Obzvláště horlivým ukázal se v té věci pan starosta. Svolal schůzi akcionářů. Nějaký pán z Prahy přijel jim prohlédnout účty a všecko ostatní, co se týkalo cukrovaru, dali mu za to 50 zl. a zaplatili mu cestné po železnici a zadali dle jeho rady proti panu řediteli žalobu. Svědků bylo voláno veliké množství a posluchačů se sešlo do porotního sálu v městě ještě větší množství. Svědkem byl taky starý Kudláček; podivně se do toho dostal. Právě toho dne, jak se vedl hovor o svobodě svědomí v čekárně, povídali si dva rolníci, že je nejlépe dodávat řepu do Polánky; tam ředitel nechá s sebou mluvit i ti ostatní páni; řepa nemusí mít tolik cukernatosti ale za to více hlíny na sobě. Ať si u váhy říkají, co chtějí, chce-li pan ředitel, že se přijme a nějaká ta fůrka řízků se taky »prošmejkne« — ale toť se ví zadarmo to taky není. Na neštěstí ty rolníky neznal. Ale to není ještě všecko. Dostal potom taky psaníčko z Prahy, nebylo podepsáno; nemohl to přečíst; šel s tím na poradu k panu učitelovi, bylo tam psáno, že dostane poštou 20 zl., jestliže u soudu řekne, že nic neslyšel; a bude-li muset přísahat,

že dostane 50 zl., jen prý aby se nebál. A co řekl u soudu? Všecko takhle vypověděl; a když mu bylo řečeno, že bude přísahat, odvětil:

»Prosím ponížene — na tom místě to od přísáhnou, já totiž jako nedržím nic na svobodu svědomí.«

To bylo pánům divno; a pan president se tázal, co to chce říci, a on vypravoval, jaký hovor se jedenkrát vedl v čekárně v Polánce a jak pání — však to byl taky tuhle pan doktor Omastil a pan ředitel taky — vykládali, že oni drží na tu svobodu svědomí, co se nemíchá dohromady s vírou a konfessí.«

V sále se mnozí smáli; jen pan doktor Omastil se nesmál — on je totiž v té při obhajcem pana ředitele. Vysvětlil však hned pánům, že to byl filosofický hovor o svědomí, kterému ten stařec rozuměti nemohl. Tak dalece tedy z toho nic nepošlo.

Znameníť byla pak obhajovací řeč pana doktora Omastila. Tvrdil, že není proti panu řediteli žádných platných důkazů. A ku konci pravil: Velectění pání porotcové! Rozpomeňte se na své přísahy. Před Bohem vševědoucím a živým jste slíbili, že podle nejlepšího svědomí svého rozhodnete. Buďte pamětliví zodpovědnosti, jakou nedím před svědomím, ale před Bohem na sebe berete v okamžiku, v který výrok vyřknete. Podobně mluvil ještě více. A co řekla porota? Porota se dlouho radila — a většinou jednoho hlasu pro nedostatek důkazů o panu řediteli řekla, že je nevinen.

Byla to rána pro pány akcionáře; ke všemu museli zaplatiti ještě soudní útraty. »Svobodomyšlné« noviny přinesly potom zprávu, jakou »stkvělou« řeč měl při tom p. dr. Omastil. Kde kdo byl, každý blahopřál panu doktorovi a velebil ho; jen starý Kudláček to nechválil; pravil, že tentokráte pan doktor svědomí a víru dohromady míchal, když totiž věděl, že v porotě zasedají též mužové, kteří na svobodu svědomí nedrží. Provedl bídnou přetvářku — ale co? I tu dovoluje jeho svoboda svědomí.

A co se stalo dále? — Továrnu na cukr koupil v licitaci pan ředitel sám — a hle jemu samému se to vyplácí a proč? — Kmotr Kudláček vyložil si to takto:

»To je proto, že nyní ani úředníkům ani dělníkům pan direktor nepřeje — svobodu svědomí.«

A jak se má pan starosta? — Pan starosta dosti draze zaplatil tu svobodu svědomí páně direktorovu. Uvízl mu na statku notný dloužek. Při tom všem čte dále jako slepý Národní Listy, jichž právě vlivem ta »svoboda svědomí« se šíří. Bible, v které jeho tatík jako pravý evangelík čítával, ta je v komoře v prachu. Přes to vše dělá však přece tvrdého helveta. — Když ho totiž pan farář katolický nechtěl oddati, podepsal na konec vše, co žádal. Ale jakmile se mu první dítě narodilo, dal je pokřtiti pastorovi. Tak prý to žádá jeho »evangelické« svědomí. A co tomu říká žena jeho katolička? Té se svoboda svědomí nedopřála. Tak

dlouho ji pan manžel trápil, až mu novou smlouvu podepsala, dle kteréž všechny děti pastor dostane. Jest ovšem nešťastna, nespokojena; neboť svědomí její jí povídá, že uvalila na sebe velikou vinu, za niž bude trestána od Boha. Má nyní svědomí nejen ztročené, ale nepokojné.

A co pan doktor Omastil? Vysekával ještě několik takových pánů, co se drží svobody svědomí a má za to již ohromný dům v hlavním městě; stal se známým a znamenitým mužem a jest taky již skoro »vůdcem lidu.«

A co dědoušek Kudláček? Ten povídá takto:

»Já bych tu fabriku ani ten dům nechtěl s takovou svobodou svědomí. Já mám dražší poklad, svědomí čisté, pokojné — a jsem při své skromnosti šťastný člověk již nyní, což teprv na věčnosti? Hůře bude s direktorem i s doktorem. Bůh mne chraň toho, co je čeká a to za několik málo let.«

A co naši čtenáři? — Ti snad nám přisvědčili, že pramenem všeho zla, jak se nyní v národě šíří, jest bezbožecké svobodářství, které hlásají tak mnozí »doktoři«.

Slova pravdy.

Laciné čtení časové.

Vydává Edvard Brynych.

IV.

Dva mladí žižkovci.

Napsal **Edvard Brynych.**

Čistý výnos věnován Jednotě Katol. Tovaryšů v Praze.

V Praze 1890.

Tisk Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V. Kotrba).
Nákladem vlastním.

Cena 2 kr.

U Součků ve V mají při hostinci taky zahradu, kdež se za horkých dnů mile posedí. Osada rozprostírá se na bojišti z roku 1866. u Hradce Králové. Až podnes stává se, že tam přicházejí v létě, v ten čas, kdy ona známá bitva tam byla, i později, když studenti prázdniny mají, rozliční cestovatelé a prohlízejí bojiště. Když pak se dosti nachodili, rádi usadí se v některém tamnějším vesnickém hostinci k vůli občerstvení. Podobně stalo se kdys, že dva studentíci usadili se v zahradě u Součků ve V . . . Jeden byl již dospělejší, asi devatenáctiletý; druhý však skoro hoch ještě, nejvýše sedmnáctiletý. Byli tam z počátku sami, s tíží že pivo dostali, jelikož jsou nejpilnější žně a kdo jen může na poli se nachází. Za chvíli přidružil se k nim nějaký již starší pán, přišel od Hradce. Ale nemluvalo se nic. Pojednou objevil se tu k vůli občerstvení člověk s plným již hodně prokvětalým vousem, s křížkem a penízem na prsou — a s jednou jen rukou. Patrně to je starý vojín, a nebo jak sám o sobě říká »stará vojna.« Ostatně je vysoké postavy, a silný a jinak zdravý muž. Ten jak je vidět mlčení v hospodě nemiluje. I začal tedy hovořiti:

»Páni studenti mají prázdniny — jsou na výletě, prohlížeti si snad bojiště.« A nečekaje na odpověď začal vypravovati:

»Mladí pánové, což vy ještě víte, co je bojiště, a co je vojna. Ale takhle stát u kanonu od rána do tří hodin odpoledne tuhle na Chlumu, to je něco jiného. Stríhli mně tu sice šrapnelem do ruky — nechal jsem ji pak v Berlíně — ale lacino to neměli. Jestli jste byli tamhle dole u Sádové, viděli jste u silnice mladý les. Ten starý jsme rozstříleli 3. července v šestašedesátém, ale více, než těch stromů pokáceli jsme tam Průšáků. Štěstí nám nepřálo, ale my kanonýři jsme si čest zachránili.«

»To je vidět« — pravil starý pán — »vždyť vás císař pán vyznamenal tu tím křížkem, jež máte na prsou.«

»Poslušně prosím, milostpane — něco takového si musí člověk zasloužit.«

»Ovšem; to právě jsem chtěl těmto mladým studentům říci; chtěl jsem jim na to poukázat, že zde máme před sebou muže, který není vlastencem jen křikem a chloubou, ale skutkem, který pro svého císaře a pro svou vlast život vydal v nebezpečství.«

Studenti se trochu pousmáli; a když hovor dále se vedl, vyšlo na jevo, že si bojiště ani nevšimli, ba snad ani na to nevzpomněli, že tu jsou na bojišti; oni se šli podívat až od Pardubic na pomník Žižkův, který tu nedaleko postaven jest.

To se nelíbilo starému pánovi — a starému vojínu taky ne. A hle, ten malý študent — ještě hoch — ten se zase »obdivuje« tomu, že se tohle pánům nelíbí. Tu tento starý vojín — ten právě by se měl »zajímati« o Žižku jakožto největšího válečníka. Na to pravil starý vojín:

»Milí hoši! Ani ponětí nemáte o válčení. Musím vám říci, že válka každá, i když šťastně dopadne, je pro národ neštěstím. A víte proč? Nejen proto, že i ve vítězné válce padne mnoho synů a mužů matkám a ženám, ale proto, že člověk válčením zhrubne. Vy si to ani neumíte představit, jak člověk válkou zdivočí, a to zvláště tím, že se mu počne líbiti to vraždění protivníků, život lidský začíná mu potom být skoro jedno jako život mouchy, kterou plácačkou zabijíme. Vidíte, já jsem měl dobré rodiče a zvláště pak dobrou matičku, dej jim Pán Bůh nebe, a po ní jsem zdědil dobré srdce; hrozíval jsem se toho, když nezbední kluci trápili zvířátko — a pak jsem musel zabíjet lidi — a začínalo se mi to líbiti. Zaplať Pán Bůh, že to dlouho netrvalo.« Na to promluvil starý pán: »Ale což, když válka o mnoho ukrutnější než nyní trvala ku př. dvacet let, když válčilo se tak dlouho u nás v dobách Žižkových a husitských, to myslím, že nesmírně přičinilo k tomu, že národ tím zdivočil a zhrubl. Vidíte, mladí přátelé, to je taky jedna příčina, proč já zavrhuju to, když se vám stále mluví jen o Žižkovi, a doby jeho za nejslavnější doby národa našeho se vyhlašují.«

»Měli by ti páni vidět bojiště v bitvě a po bitvě, jako já — snad by zmoudřeli« — řekl starý vojín »Když tak zde kolem do kola asi čtyřicet tisíc mrtvých, umírajících a raněných zůstalo ležeti — a člověk byl mezi nimi — jako já — tu se zhnusí to vojenské řemeslo. Není možno povědět, co úzkosti, co bolesti, co proklínání, co hrůzy způsobí jediná válka. Panáckové, já nevím, čemu vás učí teď v těch nových školách, ale to vám mohu říci, kdyby člověk nic nevěřil, ten večer po bitvě musí říci: »je peklo a musí býti, — aby byl ztrestán ten, kdo tohle všecko způsobil.«

»Vidíte, mladí přátelé, tu máte zkušeného před sebou« — řekl starý pán: »doby válek jsou dobami hrůz. Je mi tedy líto, že se vám nevštěpuje v mysl i v srdce, že doby míru, v kterých kvete náboženství, mrav, věda, obchod, rolnictví bývají nejšťastnějšími dobami národů. A proto jen s bolestí to pozoruju, že se u nás doba tichého působení pro blaho národa, jak to vidíme na Karlu IV., lidu i mládeži téměř již ani nepřipomíná — a jen ta doba, v kterou vzplanul bratrovražedný boj mezi syny téhož národa se ustavičně velebí.«

»Prosím« — řekl mladší studentík — »Žižka byl a zůstane velikánem a rekem, ku kterému vždy s hrdostí a chloubou musí hleděti veškerý národ.«

»A« — doložil starší student — »národ v něm vždy bude míti vzor, jak má odražeti své nepřátely.«

»Ano«, řekl student, hoch přitukáváje sklenicí druhému, »ať žijí ti, co tu postavili ten pomník velikému válečníku našemu.«

Pán povzdychl. Starý vojín pak pravil:

»Prosím panáčkové. Velicí válečníci — slavní generálové byli vždy; byl jím taky ten, co nás porazil zde na tomto bojišti, jmenuje se Moltke: proč pak jemu nestaví se pomník?«

»Haha — to je komické« — řekl student hoch — »ten, co nám vpadl do vlasti, ten má tu míti pomník, ten Němec, ten Prušák?« »Tomu hubiteli naší vlasti pomník! — to je opravdu směšné.«

»Odpustte panáčkové« — řekl vysloužilce — »já nejsem tak učený jako vy; tak on tedy Žižka zabíjel lidi a páčil hrady, města a vsi jen v Němcích a vlast naši nehubil — to jsem já nevěděl.«

Starý pán se zasmál a řekl:

»Co teď říkáte, páni študenti; mně se zdá, že vás tento starý vojín lapil do pasti. Žižka zhubil nesmírně vlast naši, zabíjel ukrutně rodáky své, proléval krev českou — a za to mu postavili pomník — Čechové. Nejednejí důsledně, to by měli Moltkemu — poněvadž slavným vojévůdcem jest, taky pomník postaviti; ano Moltkemu tím spíše, protože on vlast naši poměrně jen málo pohubil.«

»To je divné vlastenectví« — řekl studentík — hoch.

»Naopak, synáčku« — řekl starý pán — »to je divné vlastenectví, když vítězný síce válečník, ale zaslepený hubitel své vlasti se vám za vzor představuje. Přečtěte si přece jednou něco o Žižkovi a pak přemýšlejte. Otevřte ku př. Českomoravskou kroniku od Zapa. Druhý díl její jest psán zcela v duchu husitském, spisovatel její nadržuje kde jen může husitství, ale co nemoha si pomoci o Žižkově vražedném a paličském řádění přece napsal, naplňuje nás hrůzou. Ku př. čtete tam článek: Žižkův rok krvavý. Roku 1424 od 6. ledna do 7. června. Čtete tam, jak způsobil 6. ledna t. r. hrůznou bitvu u České Skalice; jak potom »počalo krvavé jeho tažení po hradeckém a boleslavském kraji; i dobývání a pálení, vybíjení a roztloukání jsou hradové a tvrze, městečka, vsi a dvory ka li š ní k ů v i katolík ů na překot. Ač pohříchu jen nepatrné písemní paměti o těch hrozných příbězích nám zbyly, přece veliké množství zřícenin hradův a tvrzí, o kterých víme, že již v husitské válce spustly, podnes jsou vám výmluvnými svědky náramného Žižkova vzteku, jehožto železnému rameni podlehly. Dle zpráv od starých letopiscův zaznamenaných, táhl od Skalice k Hostinné, dobýval — (kronika kde možno nadržujíc jemu povídá prý, ačkoliv dříve řekla, že tak zní zprávy starých letopiscův) města útokem a mnoho lidí pobív a poraživ zas odtud odtrhl. Od Hostinné, zdá se, že Žižka k polednímu se obrátil, na rytíře Jana Černína v Mlázovicích u Konecchlumu dorazil a v boji ho zabil; k Smi-

darům nad Cidlinou táhl, jich dobyl a spálil, pak zase podle Cidliny přes Jičín k půlnoci se hnal, město Turnov útokem vzal.«

Páni študenti začali tukati na sklenice, chtí platit a odejít. Ale nikdo nepřicházel. Starý vojín však řekl:

»To takhle nejde, panáčkové; vy chcete utéci z boje; počkejte až pán dopoví.«

Pán potom ještě, ale již jen krátce vypravoval, jak se potom Žižka v červnu v Kostelci nad Labem vyskytl; — prošel tedy nesmírnou část země české — od Trutnova až k Labskému Kostelci; tedy se octl skoro zase u Prahy. Co tu prolil krve, co tu teklo slz, co tu bylo úzkostí, co bolestí, co hrůz! — Pak zase shledáváme ho u Poděbrad; odkud táhl do krajiny Kutnohorské a 7. června u Malešova porazil Pražany. Českomoravská kronika, ta katolické církvi nepřející kronika povídá přece: **„Toto hrozné vítězství Žižkovo bylo spolu i nejžalostnější porážkou Čechův, neboť čímž může takový bratrovražedný boj jiného býti, nežli hlubokou ranou vlasti zadanou!!!** — Starý pán z Králové Hradce doložil:

»Pro Bůh! Otevřte přec oči, takový muž, zuřivý, zaslepený hubitel vlasti se vám představuje za vzor, Bohužel, že třebas i ve škole. — Musím vám říci, že jsem zaslzel, když zde neda-leko stavěl se pomník Žižkovi. Což jiného to jest, nežli opětne bouření lidu, rozplameňování vášní

a připravování vzpour krvavých, v kterých musil by za dnů našich zahynouti národ náš. A nejvíce lituji rolníků, že se dají časopisy vůkolními takhle rozeštvati. Což pak potřebuje rolník, než klidné časy; časy tiché rozumné práce, aby mohl zkvétati obchod a tím i jeho živnost. Či přejí si snad nového Žižku zase, aby plnil pole a zapaloval dědiny v celém kraji daleko široko? Kdyby časy takové se vrátily, kdyby objevil se zase takový »válečník« — takový hrdina, kde pak budou potom ti redaktoři, co takto štvou lid — kde budou ti Grégrové a jim podobní? Ti zmizí; »páni«, co takhle »vedou národ«, odjedou se svými penězi a rolník větší i malý, měšťan a řemeslník — ten nemůže svou živnost odnésti — ten bude žalostně na to hledět, jak mu hoří jeho majetek; a co by se stalo ještě, mnozí ze zoufalství a vzteku přidali by se zase k tomu novému Žižkovi — a loupili by s ním a vraždili by s ním. Čech Čecha by zničil k radosti Němců; na rozvalinách statků, vesnic a měst našich budovali by si nové bydlo Němci. Ten lahodný jazyk český by vymizel; a dějepis by psal, že býval druhdy český národ, který však, rozeštván jsa »vůdci« vášnivými, sám sebe ubil. — Hle! Takhle vlastenčí ti redaktoři mnohých »svobodomyslných« lístků; tak vlastenčí ti noví vůdci národa a svobodomyslní poslanci — a tak dají se zaslepiti rolníci i měšťané čeští! — Běda nám, jestliže to půjde takhle dále. Vy jste ještě mladí, nemáte z toho rozum, ale snad přece dovedete posouditi tolik, že vzorem nemůže nám

býti válečník, který byl zuřivým a zaslepeným hubitelem vlasti.«

»Tohle je jednostranné líčení« — řekl mladší student, »raďte tomuhle muži vypravovati též o jiných hubitcích vlasti ku př. o křížáckém vojsku; to se na klerikální (katolické) straně umlčuje.«

»Jste na omylu« — řekl starý pán — »myslíte-li, že to snad schvaluji. Naopak. Bylo to neštěstím pro ubohou vlast naši taky; hubí-li se mi má vlast, želím toho stejně, ať se to děje kým-koliv. Ale rozdíl je v tom ohledu mezi námi ten, že my zavrhuje Žižkovo jednání i onoho vojska, jemuž říkáte »křížáci« — vy však, co dělali »křížáci«, zavrhuje, ale když to dělal Žižka měrou tisíckrát větší — tu toho nevidíte.«

»Ale«, bránil se student malý — »ti křížáci byli najati, aby utlačili svobodu náboženskou; Žižka však ji hájil, pro ni bojoval.«

»Na to jsem čekal«, odpověděl starý pán. »To je taky jeden hrozný blud, kterým vás zaslepují školy, knihy a časopisy. Právě Žižka nepřál nikomu svobodu náboženství; právě on byl fanatikem — zuřivým náboženským vášnivcem druhu opravdu děsného. Věříte snad přece Palackému; bylť evangelíkem; tenť píše zřejmě a zřetelně o Žižkovi:

»Zákon Boží« — totiž jak on sám mu rozuměl — býval mu heslem do boje, jemu se propůjčoval jako samozvanec za mstitel; proň plenil a vraždil nemilosrdně všechny ty, kteří dle něho

živi nebyli . . . **Snášenlivost** (tolerance) **a shovívavost byly ctuosti jemu neznámé.** (Pl. čl. 4.)

»Však Palacký nebyl Josuou svému domu«.
(Srov. časopis Hus r. 1890.) Tak řekl studentík.

»Ah — nyní mi vzešlo světlo« — řekl starý pán. »Bylo mi divno, že vy jste skoro ještě hošík o mnoho horlivěji hájíte Žižku a vůbec o mnoho směleji vystupujete proti mně starci, než váš druh, ač je dospělejší. Vy jste jistě protestant (evangelík).«

»Ano jsem — a právě proto nemohu toho snést, když se nám tupí velikáni naši.«

»Řekněte raději »svatí horlitelové« — jako jsem to už slyšel. Je to však smutné, že se vám fanatismus za svaté horlení představuje.«

»Poslušně prosím« — pravil starý vojín — »to mne nemrzí. Takové svaté, kteří plenili a vraždili, jim můžeme přátí.«

»Platit« — volal starší student.

Konečně mohli zaplatit a vstali. Vstali i dva ostatní hosté. Ale starý vojín ještě poprosil o slovo; tázal se, jak tomu má rozumět, že Palacký nebyl Josuem svému domu.

»To vám snad vysvětlí tento statečný protestant« — řekl pán z Hradce.

A skutečně mladý protestant vysvětlil:

»V knize Josue se čte, že promluvil Josue k lidu israelskému: Pakli se vám zdá zle sloužiti Hospodinu, vyvolte sobě dnes, komu byste sloužili, buď bohy, jimž sloužili otcové vaši . . . jít pak a dům můj sloužiti budeme Hospodinu«.

(Jos. 24, 15.) Snad chápete, že žádal Josue rozhodné sloužení Hospodinu — a ne dvojité kulhání na obě strany tu k bohům — tam zase k Hospodinu.*

»To chápu — ale jak do toho přichází Palacký, to nechápu.«

Starý pán chopil se ještě slova, řka:

»Některý pan pastor chce dosáhnouti toho, aby jeho žáci nevěřili ani Palackému, ačkoliv byl evangelíkem, když nemoha si pomoci, tu i tam ve svém dějepise něco povídá, co ukazuje, že ti husité a žižkovci nebyli takovými, jak by je páni rádi měli. Byl by jim Josuem, kdyby ani slovíčko byl nenapsal, co by bylo ve prospěch katolíků — jimž oni říkají modláři.«

Rozešli se. → Náhodou pozdravil někdo onoho pána z Hradce a jmenoval ho jménem.

Za půl druhého roku na to obdržel pán onen psaní:

»Velectěný pane! Byl jsem vychován rodiči katolickými, zbožnými; v chlapeckém věku svém toužil jsem po tom, abych se mohl státi knězem. Ve vyšších třídách gymnasijských jsem však byl oviklán ve víře a v přítulnosti k církvi katolické, zvláště dějepisem, který nám líčil papeže a církev vždy nejčerněji; Husa však, Žižku, Luthera atd. ve světle téměř nebeském. Rozmluvou s Vámi ve V jsem však byl přiveden na jinou cestu; poznal jsem, že se může dějepis přednášeti stranicky, nepoctivě. Vedením svědomitého učitele dějin církevních a vlastním čtením jsem se pře-

svědčil, že se studentstvu dějiny líčí strannicky. To mně vrátilo chuť ke stavu kněžskému. Jsem již v semináři, počínám pravdu jasněji viděti a těším se na to, až budu moci dobrý, ale sváděný lid český o té pravdě poučovati. — Můj soudruh při hovoru s Vámi je ještě na gymnasiu; je strašnějším husitou než byl dříve — ale při tom přestal věřiti v bibli. Směje se statečně svým »pánům« snad více, nežli kněžím katolickým; je to hotový rozervanec. Já jsem však našel pokoj duše své, jsem šťasten a spokojen. A o to máte hlavní zásluhu Vy, velectěný Pane. Bůh Vám to odplatí!»

Tím skončeno ono psaní. Je zajisté velmi poučné.

Slova pravdy.

Laciné čtení časové.

Vydává Edvard Brynych.

V.

Po ovoci jejich poznáte je.

Napsal Edvard Brynych.

Čistý výnos věnován Jednotě Katol. Továřů v Praze.

V Praze, 1891.

Tisk Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V. Kotrba).

Nákladem vlastním.

Cena 2 kr.

I.

Bylo to roku tisícího osmistého šedesátého a několikátého, když se v jednom větším českém městě rozmohl obyčej, že jeden druhého »dával do novin.« Jak »tam někdo zase byl« — sháněl se kde kdo byl po novinách. »Ten dostává« — »ti mu dávají«, říkalo se pak na ulicích, v hospodách, v domácnostech. Měli z toho lidé škodolibou radost, když někdo »zase tam« — totiž v novinách byl; a všemu, co tam bylo, se věřilo více, než svatému evangeliu. »Bylo to v novinách« — to postačilo; a věřily tomu nejen snad babičky hokynářky na podloubí, ale také paničky — tenkrát se ještě tolik každé, co »nosila klobouk«, neříkalo milostpaní — i páni a sousedé.

V těch letech nastala opět »svoboda.« Nastala ku př. taky svoboda živnosti. Dříve taková svoboda nebyla. Každé řemeslo mělo dříve svá práva, nesměl ho provozovati, kdo se mu nevyučil, kdo mistrovský kus práce neprovedl. Jen takový mohl se státi mistrem, a byl přijat do »cechu«, ve sbor mistrů. Mělo to tu dobrou vlastnost, že se řemeslníci při tom mnohdy velmi dobře měli, jelikož nikdo, kdo se řemeslu neučil, jiným chléb a živobytí ujímati nesměl. — Ale noviny

psaly, že to nyní bude lepší. Dříve prý tím byla živnost obmezena, nyní nastala v tom ohledu svoboda. «Cechy přestanou, ty cechy, které udělovaly mistrovské právo a tudíž nedovolovaly, aby si každý vyhledával a provozoval živnost dle libosti. To prý bylo otroctví, obmezení svobody; nyní prý to bude lepší; kdo se přičiní, ten bude mít; nastane jakési »závodění«, aby jeden předstihl druhého, a tím právě se řemesla zdokonalí. — Tak to bylo v »svobodomyšlných« novinách; a proto tomu věřili velmi mnozí — a radovali se z toho. Největší však radost z toho měli židé, jichž se v městě hojnost nachází; bydlí tam »v židovské ulici.« Ti všude chválili ty svobodomyšlné noviny, a každého se tázali, zdaliž ten článek o té svobodě živnosti četl.

Jiný náhled, než svobodářský novinář-a než židé, opovážil se však míti městský paň děkan, staříčkový, až dosud vždy vážený a vůbec ctihodný kněz. Vystoupil jedenkrát na poslední večer v roce na kazatelnu a měl před velikým množstvím posluchačů řeč o těch nových svobodách. Krom jiných věcí zmínil se taky o svobodě živnosti. Pravil:

. »Nejmilejší! Není všecko, co je staré, tak špatné, aby se to na dobro zavrhnouti mělo; během času se ovšem při některém zařízení objeví všelicos, co by opravy potřebovalo — a to ať se opraví, co však na tom dobrého, to ať se zachová. Takovým dobrým, starým, na základě

Kristova náboženství zbudovaným zařízením byly cechy. Hlavní věcí při nich bylo to, aby nikdo osamocen nebyl, a na dobro k vyssání a využití druhému — obzvláště ne židům — vydán nebyl. Cechů hlavní myšlénkou bylo, aby všickni téhož řemesla slušně živi býti mohli. A toho se taky v celku dosahovalo; měloť řemeslo opravdu »zlaté dno.« — V cechu na základě křesťanském zařízeném mělo slovo »mistr« svou váhu, bylo to jméno čestné. Aby však tím více čestným bylo pečovalo se o to, aby mistr žil dle náboženství zbožně, mravně a počestně; pečováno o to, aby mládež řemeslná — učenník a tovaryš — žila v kázni křesťanské; a to přispívalo velice k tomu, že byl mezi řemeslnictvem slušný blahobyt, neboť pouhou dovedností v práci nedomůže se nikdo blahobytu, nebude-li pořádně a šetrně živ a takového právě života základem jest víra a náboženství. — Nezapírám, že se do cechů dostalo všelicos, co se s původním zařízením jejich vždy nesrovnává — a to potřebuje opravu; nezapírám, že i ohledem na novou dobu naši potřebovaly by cechy jistého upravení a moudrého vedení, — ale zrušení jich úplné jest velikým neštěstím pro malé řemeslníky. Špatné noviny ovšem píší, že zrušení cechů a svoboda živnosti je něco prospěšného; ale nedejte se tím klamati. Podle té nové svobody živnosti smí každý řemeslo provozovati třeba se mu neučil. Kdo tedy má peníze, najme si dělníky a bude vám vy mistři bráti chléb od úst. Již nyní, že nastaly továrny to pocitujete, jak hyne malé

řemeslo, což teprv nyní se dítí bude, když vydání budete těm, kdož mají mnoho peněz. Já jsem už nad hrobem, ale vy, kteří jste mladí, za patnáct, za dvacet let možná, že vzpomenete, že ten stařec, který k vám dnes mluví, měl pravdu.«

Tak asi promluvil duchovní správce města. Starší mistři mu přisvědčovali a báli se, že řemesla jejich klesnou a že na místa křesťanů a do domů jejich dostanou se židé. — Ale jeden mladý mistr krejčovský — pan Jehlička se jim smál. Jsou to prý staří »copaři« a děkan i s nimi. Nyní právě bude moci vyniknouti, kdo něco umí, kdo byl trochu dále, než za pecí. On byl totiž ve Vídni a tam se naučil pokroku. — Asi za tři dny na to byla sháňka po novinách. »Už je tam.« —

»Kdo?«

»Inu, děkan. Ti mu dávají.«

»Máte je?«

«Nemám! U »konfčka« jsou.»

Vše šlo dnes na pivo ku »konfčku«; číst noviny, v kterých »je děkan«. — Byl tam skutečně vydán posměchu celého města, ba celé krajiny. Bylo tam překroucené jeho kázání a slova jako zpátečník, tmář, nepřítel světla, se tam jen hemžila. —

A kdo to napsal?

Pan Šantálek prý to napsal; byl to pokoutní písař a pokoutní advokát. Psal lidem žaloby, žádosti, psaníčka a teď, co ty noviny nastaly, »dával též lidi do novin.« Nedělal to ze své vůle;

ale za peníze. Tentokrát mu zaplatil pan Jehlička, aby děkana do novin »vpálil.« — Následek toho byl, že celé město hubovalo na starého děkana; nehodí se prý více do tohoto světa, měl by jít »do pense« a podobně. V hospodě pak u »koníčka« hulákalo se přes půlnoc, křičelo se »Sláva« osvětě a svobodě. Křesťané katoličtí a židé se při tom náramně dobře snášeli; a pan Jehlička se docela objímal s mladým Perelesem, podomním obchodníkem, synem »starého Perelesa«, košeráka a kostelníka židovského, chudého žida. Tak to má být, chválil si Pereles, ale ne jak to ti kněží chtějí, aby křesťané židy chtěli pobítí. Vždyť řekl Kristus: Milovati budeš bližního svého, jako sebe samého. — Na svatého Sylvestra po kázání aspoň starší mistři a sousedé zavrhovali tu novou svobodu; a dnes celé město mladí i staří, ba i děti, křesťané i židé si ji chválí a radují se, že nastala nová doba; doba jak v svobodářských novinách psáno, doba »nového snažení«, doba nového rozkvětu řemesel.

Do města dojížděl a skoro vždy ve čtvrtek rolník Spejchal ze sousední vesnice Lhotky. Po trhu obědval a popíjel pravidelně u »koníčka.« On se o sobě domýšlel, že jest opravdu již vzdělaným a osvíceným člověkem a to z mnohých příčin. Nejprv proto, že četl noviny a dělal, jakoby jim rozuměl; potom že se přestal holiti, že si najal honitbu a chodil střílet, že v městě chodil ke »koníčku« mezi pány atd. atd. a pak taky proto, že přestal chodit k zpovědi a počal v pátek

jísti maso. — Byli ovšem mnozí ve vsi i v městě, kteří měli jiný o této věci náhled. Prvním z nich byl jeho starý otec; ten mu říkal:

»Josefe, kde pak by se v tobě ta učennost vzala, vždyť jsi chodil do školy jen ve Lhotce.«

Na to syn mu odpověděl:

»Noviny mne osvěcují; a vy, tatínku, že jich nečtete zůstáváte ve tmách.«

Na to zase otec:

»Buď rád, že jsem v těch tmách byl; aspoň jsem ti v těch tmách ten statek dochoval, a ty v tom světle sebe a své děti o něj připravíš a možná že v něm budeš nádeničit židovi.«

S tímhle už docela »nesouhlasil« Josef; a tvrdil, že otec je od kněží zkažen, že má zášť proti židům, ale v tom právě že záleží vzdělanost, že přejeme židům rovnoprávnost s námi, jaká jim právě dána byla. Když otec viděl, že ničeho nepořídí, mlčel; jen pouze říkával:

»Kdyby si mne Pán Bůh už z toho světa vzal, dokavád ten náš statek v cizích rukou není.« —

Toho se ovšem nebál Josef. A právě proto ve čtvrtek po novém roce u »konfčka« ve velice svobodomyšlnou rozprávku se samým panem purkmistrem, který tam na černou kávu přišel, se pustil.

Pan purkmistr, starý, skoro osmdesátiletý pán, ještě z toho starosousedského rázu, ač měl vyštudovaná práva, pravil panu Spejchalovi:

»Zdánlivě jest to velice svobodomyšlné, že židé byli učiněni rovnoprávními s křesťany, ale obávám se, že křesťanům to nepomůže k svobodě; ti budou tím zotročeni.«

»Rád bych viděl jak?« namítl pan Spejchal.

»Tím, že křesťané předně jsou daleko za židy, co se týká obchodnické chytrosti a vzdělanosti. Pak proto, že židé nemají ve svém náboženství takové šlechetné učení, jako my; nám přikázáno jest milovati i nepřítelé; ne tak židům. Dle knihy, které jejich rabíni (kazatelové) užívají, a jež talmudem slove, jsou křesťané nepřátely židů a ty oklamati atd. . . . není hříchem. Proti národu s takovými naukami máme býti opatrní; nesmíme jim nic zlého činiti, ale není potřeba, abychom jim sebe a svůj majetek vydali. Kdyby byli národem, který má totéž mravní učení, jako my, pak ať jsou též rovnoprávní; ale dokud mají učení talmudu, jest, jak pravím, křesťanům zapotřebí **ochrany** proti nim. A právě tuto ochranu odnímá nám svobodářský zákon, jež vy si chválíte.«

Tato moudrá řeč páně purkmistrova nepřemohla však svobodomyšlnost Spejchalovu; v novinách to je jinak.

Za několik dní po tomto hovoru byla opět veliká shánka po novinách. Byl tam tentokráte »pulmistr.« Pan Šantálek napsal tam za zlatku, kterou dostal od pana Spejchala, řízný dopis. Vyzýval pokročilé a svobodomyšlné měšťanstvo, aby z purkmistrovského stolce svrhlo konečně

toho starého copaře, šosáka, zpátečníka, tmáře, který vězí až po uši v středověkých předsudcích, a tak jest pozadu, že ho i neštudovaný rolník ze Lhotky vzdělaností překonává.

A skutečně! Kde kdo byl, rozlobil se na toho starého copaře, šosáka, zpátečníka a tmáře. A pan Jehlička se opět objímal s mladým Perelesem a pili si na bratrství. A když ve čtvrtek na to pan Spejchal zase ke »koníčku« zavítal, dostavil se tam taky pan Pereles, a chválil Spejchala tak mnoho, že řekl:

»Kdyby takovýchto rolníků v každé naší vesnici bylo jen pět, brzo by vesnice vynikly vzdělaností a osvětou nad města.«

A když Pereles odcházel, podávali si se Spejchalem ruce mocně si jimi potřásajícíce.

Tak tedy uvítáno bylo před lety svobodářské zákonodárství o svobodě živnosti a o rovnoprávnosti. —

II.

Uplynulo přes dvacet let. Na hrobě starého Spejchala ze Lhotky roste již dávno a dávno travička. Statek jeho je znamenitě zveleben, celá výstavnost je nová z kamene a s opukovou střechou, takže by se tam »dědeček« ani nepoznal. Uprostřed dvora nakládá hnůj na vůz obstárlý muž a ze záhrobce křičí na něj, aby si pospíšil,

nějaký pán, který má na ruku mnoho zlatých prstenů, a zlatý těžký řetěz od hodinek. Kdo jest ten pán? Je to pan Šalomoun Kohn z města, a muž onen, jenž hnůj nakládá, jest Spejchal, bývalý majitel toho statku. Předpověď starého Spejchala se vyplnila; syn v tom svém světle stal se opravdu nádenníkem židovským ve svém bývalém statku. Dvě dcery jeho slouží v živnostech v okolí, a syn jeho chodí »do fabriky« — do cukrovaru, když je tam práce, a není-li, nádeničí, kde ho najmou.

A kdo tohle všechno zavinil? Ovšem v první řadě sám bývalý majetník statku, Spejchal. Avšak vinu toho nesou hlavně svobodářští nesvědomití novináři, kteří stále a stále nerozumným rolníkům hlásali, že jsou pokročilí, svobodomyšlní atd.; kteří připravili rolníka o víru, jež, pronikne-li člověka celého veskrz, činí ho rozvážnějším nad jiné třebaš učené, učí ho spořivosti a vede ho zvláště k svědomité péči o rodinu a její budoucnost.

Tam ve hnoji stoje vyslechl ubohý Spejchal svého pána, pana Kohna. A když pan Kohn odešel, odlehčuje si klením a nadávkami »s . . . věmu židu« a t. d. To již nepomáhá. Ale na koho padá vlastně tato kletba, a na koho volá o pomstu s nebes? Zajisté na ty, kteří rolníkům potupili jich náboženství, jich kněžstvo, svedli je k životu, k němuž statek nestačil, a vydali je chytrým lidem, kteří mnuli si radostí ruce, když zhloupělí novinářskými frásemi křestané se jim

na milost a nemilost se svým statkem i se svou rodinou vydali . . .

Uplynulo tedy přes dvacet let. Starý děkan dávno též je na věčnosti. A jak to vypadá v městě? Židovská ulice už jest tu skoro jen dle jména; bydlí tam chudí křesťané. A na náměstí třeba jen se poohlédnouti na nápisy. Tam co bývalo psáno: Václav Jehlička, mužský krejčí, psáno jest nyní — a to ještě po německu: Sigmund Pereles, Kleider-Fabrikant (továrník oděvu). Ta svoboda živnosti netrvala ani deset let, a syn chudého košeráka měl dílnu krejčovskou, a v ní neb do ní mu dělal, jako dělník pan Jehlička a mnozí jiní bývalí mistři a sousedé. A za nových pět let na to odstěhoval se pan Jehlička do židovské ulice a dům jeho má pan Pereles. A krom něho celá řada domů náleží židům, a na mnohých místech mají pojištěné dluhy — židé. A co tomu říká pan Jehlička? Při tom všem dělá dosud osvíceného, do kostela skoro nechodí, hubuje na kněžstvo a spolu taky na židy. Pan Pereles to ví, mohl by ho žalovat, ale říká, že mu to neškodí. — A podobně jako Jehličkovi stalo se mnohým; z bývalých mistrů jsou dělníci u toho, kdo se řemeslu neučil.

III.

Jest den svatého Václava. V městě i ve vesnicích k městu přifařených, vše je na nohou. Na náměstí před kostelem scházejí se všeho druhu

spolky, jak zvláště v letech osmdesátých zařízeny byly. Zvony zavzněly poznovu a s prapory i s družičkami vychází z kostela průvod veden děkanem městským s mnohým duchovenstvem. A co se to vlastně slaví? Zasněhuje se dnes nový »dům chudých«, jakého zde posud nebylo. A kdo jej založil? Brzy se toho dozvíme.

Po vykonaném svěcení promluvil pan děkan krom jiných slov i tato:

Byl jsem v osmé latinské škole roku 186*. Na den svatého Sylvestra měl zesnulý v Pánu pan děkan, jehož druhým nástupcem jsem, kázání, v kterémž se zmínil o té tehdejší nové svobodě živnosti a předpovídal, že svobodou tou vydáno bude malé řemeslo kapitalistům. Jako dnes to pamatuji, že pravil: Já jsem už nad hrobem, ale vy, kteří jste mladí, za patnáct za dvacet let možná že vzpomenete, že ten stařec, který k vám dnes mluví, měl pravdu. — A hle! Předpověď ta se vyplnila a to sice tou měrou, že i sama vláda hledí tomu zlu, tomu ničení malého řemesla, odpomoci jinými zákony o združování se řemesel. — Tenkrát však byl za to staříčkový pan děkan potupen a posměchu lidu v novinách vydán... Zabořelo ho to ovšem; a aby se pomstil na těch, kteří tu bolest mu způsobili napsal poslední vůli, v níž se čte: »Veškeré své jmění odkazuju na zřízení domu pro schudlé řemeslníky, aby tam měli byt a bude-li možno i stravu, s tou však podmínkou, aby sestra moje na svou výživu do

smrti své z kapitálu úroky brala, jí pak též ponechávám volnost, aby poprvé jmenovala ty, kteří ze schudlých do toho domu mají přijíti.« — Jak víte, zesnula před rokem ve věku téměř devadesáti let sestra pana děkana; nestrávila nikdy celé úroky kapitálu základního tak že ještě vzrostl. Dnes tu stojí za peníze ty zřízený dům. Ctihodná osoba ta nechala napsati do své poslední vůle takto: Jmenování těch, kteří mají první přijíti do domu chudých, jenž z peněz bratra mého se má zařídit, ačkoliv mi tak bratrem dovoleno, se zříkám, jenom jednoho chci pojmenovati. Jest to pan Josef Jehlička, bývalý majitel domu a mistr krejčovský. Činím to proto, že tento pán ve svém mladém věku mého bratra do novin dal, pro kterou věc jsem se já mnoho naplakala. Doufám, že se za nás za to pomodlí.

Veliké pohnutí nastalo v zástupu; v mnohém oku zaleskla se slza.

V městě vychází, což ovšem před lety ještě nebylo lístek: Světloňoš. Přinesl o té slavnosti jen toto: »Dne 28. září byl vysvěcen nový dům chudých zařízený z odkazu sl. Anny«

Na jaře na to bylo v lístku několik článků po sobě toho obsahu, že nebude lépe, až se lidé zřeknou všeho náboženství, až odřeknou se kněžského učení, až přilnou docela k zásadám osvěty, již nám přinesla doba nová.

Následek toho byl, že dělníci řvali v hospodě: Ať zhynou kněžouři!

A z toho měl velikou radost pan Šalomoun Pereles; staví na náměstí na místě starého, jež zbořil, zase nový dům; a bál se, aby se mu na něj prvního máje r. 1890 nevrhli socialisté. — Bál se nadarmo. O to se mu starají pečlivě svobodáři dle vzoru jistých velkých novin pražských a malých lístků venkovských a lístků socialistických.

Kéž by lid konečně otevřel oči, a soudil o těch svých vůdcích a osvěcovatelích dle pravidla, kteréž nám udal sám Spasitel řka: Po ovoci jejich poznáte je.

